

Hynninen, N., I. Herneaho, E. Sippola, J. Isosävi & M. Yang (toim.) 2023. Kieli ja osallisuus – Språk och delaktighet – Language and participation. AFinLAn vuosikirja 2023. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 80. Jyväskylä. s. 252–284.

Mikko T. Virtanen

Helsingin yliopisto

Auli Kulkki-Nieminen

Tampereen yliopisto

Selkokielellä kriisiä rakentamassa: koronadiskurssit selkamediassa ja tukijärjestöjen viestinnässä

Nostot

- Koronapandemia on ollut ensimmäinen todellinen koetinkivi kriisiajan selkoviestinnälle.
- Kriisiajan valtakurssit korostavat yksilön vastuuntuntoisuutta ja henkistä kestävyyttä.
- Vastadiskursseissa kriisinhallintaa merkityksellistetään syrjinnän ja epäluottamuksen näkökulmista.
- Osallisuuden kannalta haasteena on vastavirtaan ajattelevien sekä pärjäämättömien huomiointi.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

In this article, we consider a fundamental but so far little-investigated area of crisis communication: Easy Language journalism and public communication. Specifically, we focus on Easy Finnish material related to the Covid-19 pandemic. By adopting a Discourse Analytic perspective, we look at the ways in which the pandemic is constructed as a crisis across genres and ideological discourses operating in the overall ecology of Finnish Easy Language mass communication. As a result, we identify and describe four discourses that are foregrounded in our data: *responsibility discourse*, *equality discourse*, *trust discourse* and *coping discourse*. Our results highlight the importance of Easy Language communication in supporting the social inclusion of its target groups during a time of global crisis further severed by the so-called infodemic. The data covers the years 2020 and 2021 and includes material from the media and third-sector organizations.

Keywords: Easy Language, Easy Finnish, crisis communication, Covid-19, discourses
Asiasanat: selkokieli, selkosuomi, kriisiviestintä, koronavirus, diskurssit

1 Johdanto

Alkuvuodesta 2020 puhjennut koronapandemia vaikutti välittömästi myös journalismin ja viranomaisviestinnän kieleen, sillä pandemian syntyä ja kehitystä hahmottelevien epidemiologiien ja virologiien ymmärrys perustui abstrakteihin oppisanoihin (esim. *adenovirus*, *laumasuoja*, *tartuttavuusluku*).¹ Hieman myöhemmin myös viranomaiset lanseerasivat omiin tarpeisiinsa joukon uudiskäsitteitä (esim. vaiheluokitus *perus-taso–kiihtymisvaihe–leviämisvaihe*; *hybridistrategia*, *koronapassi*). Maailmanlaajuisia haasteita toivat myös koronarokotteisiin liittyvien riskien ja hyötyjen kommunikointi väestölle (Diget & Goddard 2022). Kaikkiaan koronavirusta koskevan tiedon tärkeys ja monimutkaisuus loivat globaalin viestinnällisen haasteen (Piller, Zhang & Li 2020), minkä seurauksena maailman terveysjärjestö WHO suositti tuottamaan erityistä kielellistä tukea tarvitseville ihmisille eri kielillä myös selkokielistä materiaalia (Maulana ym. 2021: 146).

Selkokieliselle journalismille ja viestinnälle koronakriisi asetti aivan uudenlaisia vaatimuksia: koronatiedon saavutettavaksi tekemisen lisäksi tarvittiin materiaaleja, joiden avulla voitaisiin vahvistaa selkokielen kohderyhmiin kuuluvien ihmisten osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia, vaikuttaa asenteisiin ja tukea henkistä hyvinvointia. Selkokielen merkitys kriisin aikana näkyi suoraan selkoviestinnän kasvuna: selkokielisiä materiaaleja tuotettiin ja käytettiin koronaepidemian aikana ennennäkemättömään tahtiin. Esimerkiksi Selkosanomien lisäsi huomattavasti uutisointiaan, ja verkkosivuilta kävijöiden määrä lähes kaksinkertaistui (Stolt 2020). Myös viranomaiset alkoivat julkaista yhä enemmän selkokielisiä sisältöjä (esim. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos,

1 Kiitämme anonyymejä vertaisarvioijia arvokkaista parannusehdotuksista. Lisäksi kiitämme Helsingin Sanomien Säätiötä tutkimushankkeemme rahoittamisesta.

Kela ja useat ministeriöt). Koronapandemiaa voikin pitää ainutlaatuisena ajanjaksona selkosuomen yli 40-vuotisessa historiassa ja ensimmäisenä todellisenä koetinkivenä kriisiajan selkoviesticennälle (ks. myös Kulkki-Nieminen 2020).

Selkokielen tutkimus on sekä kansallisesti että kansainvälisesti nuori tutkimusala, jossa systemaattinen tutkimus on käynnistynyt vasta viime vuosina. Tutkitun tiedon puutetta havainnollistaa esimerkiksi se, että tuoreehkossa viestinnän alan teoksessa *Viestintä kuuluu kaikille: kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet Suomessa* (Horowitz ym. 2019) selkokieli käytännössä ohitetaan, otsikon iskulauseesta huolimatta (ks. myös Kulkki-Nieminen 2020). Alan aiempi tutkimus on painottunut toisaalta selkotekstien ymmärrettävyyden tarkasteluun testauksen ja kokeellisen tutkimuksen menetelmin, toisaalta selkokielistettyjen tekstien ja niiden lähdetekstien ominaisuuksien vertailuun (ks. lukua 2). Käsillä oleva tutkimuksemme poikkeaa tästä perinteestä diskurssianalyttisen otteensa vuoksi: kiinnostuksemme kohteena eivät ole selkomukauttamisen periaatteet sinänsä vaan erityisesti korona-kriisin merkityksellistämiseen liittyvät diskursiiviset käytänteet. Lähtökohtamme on siis konstruktivistinen: katsomme, että kielenkäyttö ei pelkästään kuvaa tapahtumia vaan myös vaikuttaa niiden tulkintaan ja mahdollisesti myös kulkuun tulevaisuudessa (ks. Berger & Luckmann 1994 [1966]; Pietikäinen & Mäntynen 2019).

Kriisiviestinnän osalta konstruktivistinen lähestymistapa painottaa sitä, että henkilökohtaiset, yhteiskunnalliset ja/tai globaalit tapahtumat merkityksellistyvät – tai voivat merkityksellistyä – *tietynlaisiksi* kriiseiksi osana kielenkäyttöä ja diskursiivista toimintaa (ks. esim. Patrona & Thornborrow 2017). Mikäli tietynlainen konstruoimisen tapa vakiintuu osaksi julkista keskustelua, voidaan puhua *diskurssista* eli tietynlaisesta ”tiedon ja totuuden merkityksellistämisen tavasta” suhteessa vaihtoehtoihin, kilpailuviin diskursseihin (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 74). Koronaepidemian osalta voidaan erottaa esimerkiksi tiedepohjainen diskurssi ja sen kanssa merkityskamppailua käyvä tiedevastainen diskurssi. Merkityskamppailun seurauksena koronaepidemiaa on luonnehdittu myös *infodemiaksi*, jossa luotettavan tiedon rinnalla on tarjolla huomattava määrä virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa. (Wilson 2021; ks. myös Singh ym. 2022.) Tiedevastainen diskurssi tuo hyvin esiin myös diskurssien kytkeytymisen osaksi historiallisia prosesseja, sillä koronaan kytkeytyvä tiedevastaisuus on asetettavissa osaksi laajempaa, 2000-luvulla valtaa saaneiden ”totuudenjälkeisten” (*post-truth*) puhetapojen verkostoa (Wilson ma.).

Artikkelissa tarkastelemme, millaisista näkökulmista ja millaisten diskurssien kehyksissä koronavirusepidemiaa on merkityksellistetty median ja tukijärjestöjen tuottamissa selkokielisissä materiaaleissa vuosina 2020–2021.² Tarkastelemme sekä koronaviruksen että laajemmin korona-ajan representaatioita, ja mielenkiintomme on erityisesti siinä, kuinka poikkeusoloissa elämistä ja toimimista käsitellään suhteessa

2 Luettavuuden parantamiseksi käytämme jatkossa nimitystä *viestintä* myös kattokäsitteenä, joka sisältää journalismin joukkoviestinnän muotona.

selkoviestinnän kohderyhmiin, erityisesti kehitysvammaisiin ihmisiin. Lopuksi pohdimme tutkimuksemme tulosten valossa kriisiajan selkoviestinnän mahdollisuuksia tukea kohderyhmiensä kokemusta *osallisuudesta*. Osallisuudella tarkoitamme Kinnusen ja Hirvosen (2020: 322) sanoin sitä, että ”ihminen voi tuntea kuuluvuutta yhteisöön ja toimia yhteiskunnassa lähtökohdistaan riippumatta yhdenvertaisesti” (ks. myös Raivio & Karjalainen 2013; Tiililä 2020; Paananen, Lindholm ym. 2023). Katsomme, että selkoviestinnän kriisiajan käytänteiden kuvaus ja kehittäminen tutkimusperäisesti on tärkeää, jotta voidaan parantaa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asemaa tulevissa kriiseissä ja näin varmistaa yhteiskunnan vakaus; viimeisimmän tarvearvion mukaan selkosuomen kohderyhmiin kuuluu jopa 750 000 henkilöä (Juusola 2019).

Etenemme seuraavasti. Aluksi asemoimme tutkimuksemme osaksi selkokielen ja diskurssintutkimuksen kenttiä (luku 2) sekä esittelemme aineiston ja menetelmät (luku 3). Tämän jälkeen toteutamme analyysin (luku 4) ja lopuksi esitämme päätelmiä (luku 5).

2 Selkokieli ja sen tutkimus

Selkokieli määritellään mukautetuksi kielimuodoksi, joka on yleiskieltä luettavampaa ja ymmärrettävämpää. Mukauttaminen koskee tekstin sisältöä, sanastoa ja rakennetta, ja kielimuoto on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. (Selkokeskus 2023.) Maaß ja Hansen-Schirra (2022: 38) yhdistävät selkokielen ja selkeän kielen tuottamisen kielensisäiseen kääntämiseen, jossa puhuttujen ja kirjoitettujen tekstien mukauttamisella selkokielisiksi tavoitellaan kielellisten ja kognitiivisten esteiden poistamista ja siten saavutettavuuden parantamista.³ Kognitiivisen saavutettavuuden lisäksi keskeisenä selkoviestinnän tavoitteena on pidetty sitä, että viestintä näyttäytyy vastaanottajalle hyväksyttävänä (*acceptable*) ja osallistavana (*action-enabling*) (Maaß 2020: 26–29). Diskurssintutkimuksen näkökulmasta selkomukauttaminen voidaan nähdä rekontekstualisointina; toiseen kontekstiin siirtämisen operaatioita ovat mm. valinta, yksinkertaistaminen, tiivistäminen ja tarkentaminen (ks. Bernstein 1990; Linell 1998; Kulkki-Nieminen 2010, 2023).

Selkokieltä tutkitaan käyttäjä- ja tekstilähtöisistä näkökulmista, jotka tekevät näkyväksi saavutettavuuden osatekijöitä ja täydentävät siten toisiaan kielimuodon kehittämisessä (Maaß 2020: 26–48). Suomessa tekstilähtöisen tutkimuksen taustalla olivat ensi vaiheissa luettavuustutkimukset, mutta 2000-luvulla tutkimus on painottunut eri tekstilajeja edustavien tekstien analysointiin (Leskelä 2019b: 88). Käyttäjälähtöisyyden

3 Maailman selkokielet on kehitetty palvelemaan erityisryhmiä, joilla ei ole pääsyä yleiskieliseen viestintään neurobiologisten syiden vuoksi (esim. kehitysvamma, autismitilasto tai kielelliset erityisvaikeudet) taikka kielikykyyn vaikuttavan sairauden vuoksi (esim. afasia, muistisairaus). Myös maahanmuuttajat ja muut kielenoppijat voivat hyötyä selkokielisistä materiaaleista. (Esim. Leskelä 2019b.)

näkökulma on korostunut etenkin tutkittaessa puhuttua selkokieltä ja selkokielen kohderyhmien kielellisiä taitoja ja saavutettavuutta (mts. 89–90).

Suomessa selkokielisiä mediatekstejä on tutkittu tekstilähtöisesti paitsi yksittäisten kielenpiirteiden myös laajemmin tekstilajikäytänteiden näkökulmista. Aineistojen tarkastelussa on käytetty vertailevaa tekstianalyysia, jossa mukautettua versiota on verrattu lähdetekstiin tai -teksteihin. Mukauttamisen prosessia on tutkittu esimerkiksi systeemis-funktionaalisen teorian (esim. Halliday 1978) lähtökohdista. Tekstianalyysin avulla jäljitetään mukauttamisesta johtuvia sisällöllisiä ja rakenteellisia muutoksia sekä arvioidaan niiden vaikutusta tekstin ymmärrettävyyteen ja tekstilajipiirteisiin (ks. esim. Kulkki-Nieminen 2010; Pallaskallio 2023).

Viime aikoina selkotekstien tutkimuksessa on alettu huomioida myös multimo- daalinen, kielellistä ja visuaalista merkityksenantoa yhdistävä näkökulma (esim. Chinn 2017; Kröger 2020; Sieghart 2020; Kulkki-Nieminen 2023). Toinen keskeinen tutkimus- suunta on korpustutkimus, jossa sanastoa ja kielenpiirteitä tarkastellaan kvantitatiivisesti yleiskielisistä ja selkokielisistä mediateksteistä koostuvista aineistoista (esim. Valtasalmi 2021). Tutkimustulosten avulla on mahdollista tarkentaa selkokielisyyden arviointiin kehitettyä selkokielen mittaria (Selkokeskus 2022). Käytössä on esimerkiksi Helsingin yliopiston korpus, johon sisältyy Leijan ja Selkosanommat/Selkouutiset-lehden tekstejä ja Ylen suomenkielisiä selkouutisia. Selkokielen käyttäjälähtöistä tutkimusta edustaa esimerkiksi puhutun kielen tutkimus (Leskelä 2022), joka tarkastelee keskustelunanalyysin menetelmin kielellistä tukea tarvitsevien henkilöiden kielenkäyttöä vuorovaikutustilanteessa. Valtasalmen (2021) tutkimuksen kohteena on sanaston ymmärrettävyys, ja koehenkilöinä ovat kehitysvammaiset lukutaitoiset henkilöt. Ensimmäisessä selkokielen väitöstutkimuksessa tarkasteltiin käyttäjälähtöisesti kehitys- vammaisten aikuisten selko- ja yleiskielisten tekstien ymmärtämistä (Vinni 1998).

Käsillä olevan artikkelimme tutkimusintressi poikkeaa jossain määrin edellä esittelemästämme selkotutkimuksen perinteestä, sillä emme tarkastele selkokieltä sinänsä vaan kiinnostuksemme on koronaepidemiaa käsittelevän selkoviestinnän diskursiivisissa käytänteissä. Lähtökohtamme toisin sanoen on, että selkokielinen kielenkäyttö on sosiokulttuurisesti ja historiallisesti paikantunutta niin, että korona- kriisin representointi esimerkiksi uutismediassa ei ole tekstistä toiseen vaihtelevaa vaan yhteydessä kulttuurisesti vallalla oleviin (ja monesti keskenään kamppaileviin) merkityksellistämisen tapoihin eli valta- ja vastadiskursseihin (ks. Foucault 2005 [1969]; Jokinen & Juhila 1993 [2016]; Pietikäinen & Mäntynen 2019; Wilson 2021). Selkokielinen kommunikaatio on aina yhteydessä myös genreihin eli sosiaalisiin toimintatyyppei- hin, joiden yksi osa-alue ovat journalistiset juttutyypit (Kulkki-Nieminen & Leskelä 2012). Genret tapaavat olla yhteydessä diskursseihin siten, että diskurssit järjestyvät sosiaalisen ja yhteiskunnallisen toiminnan mukaisesti – ja samalla luovat toimintaan järjestystä (Foucault 1981 [1971]; Mäntynen & Virtanen 2020: 101–102). Esimerkiksi perinteisessä mediassa yksilön ääntä painottavat lajityypit, kuten kolumnit ja hen- kilöhaastattelut sekä yleisönosastokirjoitukset, antavat tilaa myös valtakursseja

haastaville näkökulmille. Selkmediassa yksilötason näkökulmia tuo esiin erityisesti aikakauslehti *Leija*. Tukijärjestöjen viestinnässä samaa tehtävää palvelevat esimerkiksi blogitekstilajit *Vernerinet*-palvelussa. Käsittelemme seuraavaksi lähemmin tekstiaineistomme koostumusta.

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksemme aineisto perustuu Helsingin ja Tampereen yliopistojen yhteishankkeessa *Ymmärrettävää, yhteisöllistä ja yhdenvertaista? Selkokielen journalismin ja viestinnän saavutettavuus koronapandemian aikana* kerättyyn tekstiaineistoon, joka kattaa vuodet 2020 ja 2021 ja koostuu hieman yli tuhannesta selkokielen kohderyhmille suunnatusta korona-aiheisesta tekstistä. Aineistossa on sekä journalistisia että viranomaisviestinnän tekstejä, ja lisäksi siihen kuuluu Kehitysvammaliiton ylläpitämän *Vernerinet*-verkkopalvelun sisällöt lukijakommenteineen, esimerkkeinä blogit ja kysymys–vastaus–palsta. Näin aineistossa ovat läsnä myös selkokielen kohderyhmien ääni ja näkökulmat korona-aikaan. Keskeisiä journalistisia sisältöjä aineistossa ovat Ylen selkokielist utiset (*Yle Uutiset selkosuomeksi*), *Selkosanomissa* julkaistut uutisjutut ja pääkirjoitukset sekä kehitysvammaisille ihmisille suunnatun aikakauslehti *Leijan* jutut. *Leija*-lehden toimittamisessa on usein mukana myös lukijakuntaan kuuluvia henkilöitä. Tyypillisiä juttutyyppejä *Leijassa* ovat artikkelit, henkilöjutut ja mielipidekirjoitukset. Aineisto on kerätty manuaalisesti, ja mukaan on otettu kaikki koronavirusepidemiaan keskittyvät tai aihetta sivuavat tekstit.⁴

Käsillä olevaa osatutkimusta varten olemme rajanneet hankkeessa kerättyä aineistoa siten, että huomioimme ainoastaan selkokielen kohderyhmille yksinomaiset mediat ja viestintäkanavat eli *Leija*- ja *Selkosanomien* lehden sekä edellä mainitun *Vernerinet*-verkkopalvelun. Lisäksi olemme rajanneet aineistoa sisällön perusteella niin, että olemme painottaneet materiaaleja, joissa koronakriisiä tarkastellaan kantaaottavasta ja/tai kokemuksellisesta näkökulmasta. Tällä perusteella olemme huomioineet *Selkosanomista* ainoastaan pääkirjoitukset. Tyystin tarkastelun ulkopuolelle olemme jättäneet Ylen tuottamat selkokielist utisissäällöt sekä viranomaisten kuten ministeriöiden, aluehallintovirastojen ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamat selkosisällöt. Emme huomioi näitä materiaaleja etenkin siksi, että ne koostuvat pitkälti yleiskielisten tekstien selkomukautuksista eivätkä siten lähesty koronakriisiä erityisesti ja kohdennetusti selkokielen kohderyhmien näkökulmista.

Rajaamassamme aineistossa on mukana 23 pääkirjoitusta *Selkosanomista*, 37 *Leija*-lehdessä julkaistua kantaaottavaa tai yksilökeskeistä juttua sekä 115 kysymys–vastaus–paria ja 6 blogikirjoitusta *Vernerinetistä*. *Vernerinetistä* olemme jättäneet

4 Aineiston on kerännyt tutkimusavustaja FM Tiuhti Harju. Kiitämme Tiuhtia lämpimästi!

aineiston ulkopuolelle korona-aiheiset ohjeet ja tiedotusmateriaalit. Kaikkiaan aineistoomme kuuluu 181 tekstiä.

Analyysi on edennyt diskurssintutkimukselle ominaisesti niin, että olemme ensin tutustuneet aineistoon läpikotaisesti ja tehneet muistiinpanoja tavoista, joilla koronakriisiä merkityksellistetään eri yhteyksissä. Seuraavaksi olemme luokitelleet ja järjestelleet aineistohavaintojamme. Viimeisessä vaiheessa olemme tehneet yleistyksiin pyrkivää kulttuurista tulkintaa havainnoistamme ja luokituksistamme hyödyntämällä teoreettisena työkaluna erityisesti *diskurssien* käsitettä ja peilaamalla aineistohavaintoja aiempaan tutkimuskirjallisuuteen sekä selvityksiin ja muunlaisiin taustamateriaaleihin. (Ks. Pietikäinen & Mäntynen 2019: luku 6.) Analyysiosioon olemme poimineet aineisto-otteita, jotka näkemyksemme mukaan kuvastavat erityisen hyvin kulloinkin tarkasteltavalle diskurssille ominaista merkityksellistämisen tapaa.

Analyysissa tukeudumme ensisijaisesti tekstianalyysin menetelmään, jossa tekstin kielellisiä ja muunlaisia semioottisia valintoja tarkastellaan paitsi suhteessa toisiinsa myös suhteessa tulkintoihin tekstile relevanteista sosiokulttuurisista konteksteista, mukaan lukien lajikonteksti, joka jäsentää ymmärrystä tekstistä sosiaalisena toimintana (esim. Virtanen & Hiidenmaa 2020). Olennaista on, että kontekstien ei katsota olevan olemassa tekstistä irrallaan vaan suhde nähdään kaksisuuntaisena: teksti paitsi nojaa konteksteihin myös samanaikaisesti rakentaa kuvaa siitä, millainen konteksti on (mts. 839; myös Fairclough 2010). Yksi osa tekstin tulkinnassa rakentuvaa kontekstia on tiedollis-ideologinen yhteisö eli se ymmärryksen alue, jota käsitellään tekstin osapuolten yhteisesti jakamana (Clark 1996; ks. myös Fairclough 1995: 106–109). Kriisiviestinnässä tiedollista yhteisöä voivat kaventaa esimerkiksi vastadiskurssit, jotka horjuttavat vallitsevaa käsitystä kriisistä ja sen vakavuudesta.

Koska aineistoomme sisältyy myös kahden tai useamman osapuolen yhteistyönä rakentuvia dialogisia tekstejä – etenkin lukijakommentteja ja kysymys–vastaus-palstan tekstejä –, täydennämme tekstianalyttistä tarkastelutapaa etnometodologisen keskustelunanalyysin menetelmillä (ks. esim. Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016; lähestymistapojen yhdistämisestä ks. Virtanen & Kääntä 2018). Keskustelunanalyttisen lähestymistavan tuoma lisäarvo on otteen saaminen siitä, kuinka osapuolet yhteistoimintanaan neuvottelevat merkityksistä – esimerkiksi koronavirusta koskevan tiedon oikeellisuudesta – ja yleisemmin meneillään olevan toimintansa luonteesta ja suunnasta. Keskeinen menetelmällinen periaate on niin sanottu seuraavan (puheen)vuoron todistusmenetelmä (*next turn proof procedure*), jossa edeltävän vuoron merkitystä tarkastellaan suhteessa vuoron vastaanottoon eli seuraavan osallistujan vuoroon (Sacks ym. 1974: 728–729; Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016: 22–23). Monista perustavista eroista huolimatta teksti- ja keskustelunanalyysin yhteisenä kiinnostuksen kohteena voi pitää sitä, kuinka toiminnan kielellinen muotoilu osoittaa toimijan suuntautumista sekä vastaanottajaan (*recipient design*) että meneillään olevaan toimintakontekstiin (ks. Koivisto, Virtanen & Vepsäläinen 2023).

4 Analyysi

Seuraavaksi tarkastelemme, millä tavoin koronavirusepidemiaa merkityksellistetään tekstiaineistossamme. Keskitymme neljään diskurssiin, joita aineisto tulkintamme mukaan erityisesti ilmentää. Aloitamme vastuullisuus- ja yhdenvertaisuusdiskursseista, joita yhdistää kriisiajan käyttäytymisen ja hallintatoimenpiteiden moraalinen tarkastelu (luku 4.1). Seuraavana tarkastelemme luottamusdiskurssia ja sille ominaista tapaa hahmottaa kriisiaikaa luottamuksen horjumisena varsinkin viranomaisten toimintaa ja vallitsevaa kriisitietoa kohtaan (luku 4.2). Lopuksi hahmottelemme pärjäämisdiskurssia, jossa kriisiaikaa merkityksellistetään sopeutumisen ja henkisen kestävyuden näkökulmasta (luku 4.3).

4.1 Vastuullisuus- ja yhdenvertaisuusdiskurssit: poikkeusolot moraalisenä neuvotteluna

Aloitamme aineistomme ilmentämien koronadiskurssien tarkastelun kahdesta merkityksellistämisen tavasta, joille on yhteistä kriisiajan tarkastelu moraalisesta näkökulmasta. Otamme ensin tarkasteluun *vastuullisuusdiskurssiksi* nimeämämme puhutavan, joka on läsnä varsinkin journalistisen osa-aineistomme pääkirjoituksissa eli mielipidekirjoituksissa, joissa ilmaistaan lehden virallinen kanta johonkin ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen kysymykseen (ks. esim. Kuutti 2012: 157; Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 91–92). Vastuullisuusdiskurssi korostaa yksilön toimijuutta ja vastuuta yhteiskunnan jäsenenä. Se määrittelee, mitä vastuullinen eli moraalisesti oikea käyttäytyminen on, ja kannustaa yksilöä vastuullisuuteen vetoamalla kriisiä koskeviin ”tosiasioihin” ja toisaalta maalaamalla uhkakuvia vastuuttoman toiminnan seurauksista.

Havainnollistamme vastuullisuusdiskurssin ilmenemistä aineistossamme esimerkillä 1, joka on Selkosanomista poimittu rokoteaiheinen pääkirjoitus. Esimerkissä tehdään selvä ero rokotemyönteisten ja -kielteisten välille siten, että rokotteen ottavaan yksilöön suuntaudutaan vastuunsa tuntevana kansalaisena. Rokotteesta kieltäytyviä yksilöitä sitä vastoin luonnehditaan moraalisesti heikoiksi pelkääjiksi, jotka elävät luulojen eivätkä tiedon varassa.

(1) Selkosanomien pääkirjoitus (26.1.2021)

- 01 **Rokote auttaa koko yhteiskuntaa**
- 02
- 03 Suomen tavoite on, että mahdollisimman

04 moni ottaa koronarokotteen.
 05 Suomi haluaa suojata koko väestön.
 06 Rokote on maksuton. Sen saavat kaikki
 07 halukkaat. Laaja rokotekattavuus palvelee
 08 koko yhteiskuntaa ja laajassa kuvassa koko
 09 maailmaa. Rokote ei tehoa virukseen,
 10 ellei tarpeeksi moni ota rokotetta.
 11
 12 Rokotteen ottanut ihminen on
 13 vastuullinen. Hän ei ajattele ainoastaan
 14 itseään, vaan kokonaisuutta ja yleistä etua.
 15 Rokotteen ottamalla voi vaikuttaa siihen,
 16 että terveydenhuolto toimii.
 17 Parhaassa tapauksessa säästää
 18 ihmishenkiä.
 19
 20 On myös ihmisiä, jotka eivät halua ottaa
 21 koronarokotetta. Osa pelkää sivu-
 22 vaikutuksia, osa ei usko koronan
 23 olemassaoloon. Sosiaalisessa mediassa
 24 leviää laajaa rokotevastaisuutta.
 25 Näille ihmisille voidaan sanoa,
 26 että yhteiskunnan jäsenenä on vastuunsa
 27 ja velvoitteensa. Niitä vastaan voi saada
 28 yhteiskunnalta laadukkaita palveluita.
 29
 30 Koronarokote on turvallinen.
 31 Jos ihmiset olisivat kieltäytyneet aiemmin
 32 rokotuksista, olisi maailmassa laajoja
 33 ja vakavia kulkutauteja.

Esimerkin 1 alussa on vahva yhteiskunnan näkökulma: *Suomen tavoite on* (r. 3), *Suomi haluaa suojata koko väestön* (r. 5). Yhteisön tavoitteeseen viitataan abstraktilla käsitteellä *laaja rokotekattavuus*, jota ei selitetä vaan sen merkitys on pääteltävä kappaleesta. Käsite saa tekstissä ylevän kontekstin: *laaja rokotekattavuus palvelee koko yhteiskuntaa ja laajassa kuvassa koko maailmaa* (r. 7–9). Mahdollisimman laajan vaikutusalan nimeäminen korostaa rokotteen tärkeyttä ja yksilöiden päätösten merkitystä: rokotemyönteisten ansiosta yhteisön päämäärä toteutuu. Tekstin toisen kappaleen toimijana on *rokotteen ottanut ihminen*, joka on vastuullinen, yhteisön parasta ja yleistä etua ajatteleva. Hänen kaltaistensa ansiosta voidaan jopa *säästää ihmishenkiä* (r. 12–18). Sen sijaan ne, jotka *eivät halua ottaa* rokotetta tai *pelkäävät sivuvaikutuksia*, rinnaste-

taan rokotevastaisiin, jotka eivät *usko koronan olemassaoloon* (r. 20–23). Rokotteisiin liitetään tekstin alusta lähtien myönteisiä merkityksiä: rokotteella suojataan ihmisiä (r. 5), *rokote on maksuton* (r. 6), *sen saavat kaikki halukkaat* (r. 6–7). Se myös yhdistetään yhteiskunnan laadukkaisiin palveluihin (r. 28), ja teksti esittää varauksettoman tosiasiana arvion, että *koronarokote on turvallinen* (r. 30).

Esimerkissä rakennetaan ihmisten toimintaa moraalisesti arvottamalla sisä- ja ulkoryhmiä (ks. Pälli 2003). Rokotevastaisuus liitetään varsinkin sosiaaliseen mediaan rakentuvaan ulkoryhmään (*nämä ihmiset*), joka muodostaa valtaväestölle uhan: he eivät yhteiskunnan jäsenenä kanna vastuutaan eivätkä vastaa velvoitteistaan (r. 23–27). Toisin sanoen tekstissä ylläpidetään moraalista järjestystä poikkeavuuden ja ei-poikkeavuuden erotteluun perustuvan *rajapuheen* avulla (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012: 202–203). Tekstin lukija esitetään sisäryhmään kuuluvana *hänenä*, jota ei yhdistetä sosiaaliseen mediaan ja rokotevastaisuuteen. Vastakkainasettelu suhteessa rokotteisiin tuottaa suostuttelevan, rokotteeseen ottamiseen kannustavan päättelyketjun, jossa tärkeä argumentti on rokotteeseen turvallisuus. On myös tulkittavissa, että kirjoittaja auktoriteettiasemastaan käsin pyrkii korostamaan rokotteeseen myönteisiä puolia ja siten kannustamaan ulkoryhmää lähemmäs sisäryhmää.

Siinä missä edellä hahmottelemamme vastuullisuusdiskurssi tarkastelee kriisiaikaa yksilön vastuun näkökulmasta, seuraavaksi tarkasteluun otettava *yhdenvertaisuusdiskurssi* kohdistaa huomion yhteiskunnan ja vallankäyttäjien vastuuseen – erityisesti vähemmistö- ja erityisryhmien kohtelun kannalta. Aiemmassa yleiskielisen koronaviestinnän tutkimuksessa on havaittu, että erityisryhmiä ei puhutella etenkin viranomaisviestinnässä suoraan eikä kohdella aktiivisina vastuullisina toimijoina vaan heidät objektivoidaan tuen tai suojelun kohteiksi (Raitakari ym. 2022). Käsillä olevassa selkokielisessä aineistossamme sitä vastoin kuuluu myös kohderyhmien oma ääni, joskin toimituksellisen prosessin läpikäyneenä. Erityisesti Leija-lehdessä julkaistuissa mielipidekirjoituksissa ja kannanotoissa haastetaan viranomaisten ja heidän määräyksiään seuraavien tahojen (esimerkiksi asumisyksiköiden) kriisinhallintatoimia kiistämällä niiden oikeudellinen tai vähintäänkin moraalinen oikeutus.

Nimitämme yhdenvertaisuusdiskurssiksi sellaista merkityksellistämisen tapaa, jossa korona-aikaa tarkastellaan kriisinhallinnan näkökulmasta ja kiinnittäen erityistä huomiota yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskeviin kysymyksiin. Valaisemme diskurssin rakentumista aineistossamme esimerkillä 2, joka on Vernerinetissä julkaistu käyttäjälähtöinen blogikirjoitus. Kirjoituksessa otetaan kantaa päätökseen keskeyttää kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta pandemian aikana (ks. esim. Oikeusministeriö 2021).

(2) Vernerinet-sivustolla julkaistu blogikirjoitus (joulukuu 2021)

01 Korona ja epätasa-arvoinen kohtelu työelämässä

– –

16 Olen kuullut kaikenlaista. Osalla koronapandemia ei ole

- 17 vaikuttanut mitenkään. Mutta joillain avotyöt loppuivat kuin
 18 seinään.
 19
 20 Sain jopa kuulla paikasta, jossa oli vakituisia kehitysvammaisia
 21 ihmisiä avotöissä. Heidät siirrettiin etätöihin ja tilalle palkattiin
 22 vammattomia ihmisiä palkkatöihin.
 23
 24 Minun korvaani tämä on räikeintä, mitä olen kuullut.
 25
 26 Omasta mielestäni kehitysvammaisten ihmisten työpanos on
 27 yhtä arvokas kuin muiden.
 – –
 33 Oikeus saada palkkaa kuuluu kaikille.
 – –
 43 Toivoisin nykyiseltä ja tulevalta sukupolvelta avarakatseisuutta ja
 44 suvaitsevaisuutta.
 45
 46 Jos näet epäkohtia, kerro niistä jollekin läheiselle tai luotettavalle
 47 henkilölle.
 48
 49 Kun puutumme epäkohtiin, lisäämme tasa-arvoa ja
 50 yhdenvertaisuutta.

Esimerkissä 2 kritisoidaan kriisin aikana työelämässä kirjoittajan kuuleman mukaan esiin nousutta syrjivää arvoasetelmaa vakituisessa avotyössä olevien kehitysvammaisten työntekijöiden ja vammattomien ihmisten välillä (r. 20–22). Kriitikissä on kyse siitä, että kehitysvammaisia ihmisiä ei katsota kohdeltavan yksilöinä vaan homogenisoituna, tasapäistettynä ryhmänä, jonka työskentelyä voidaan suojelun nimissä kategorisesti rajoittaa tai muuttaa etätyöksi. Kirjoittajan mielestä vammaisten ihmisten korvaaminen vammattomilla on *räikeintä, mitä olen kuullut* (r. 24). Adjektiivin superlatiivista muodostuu ääri-ilmaus (*extreme case formulation*), joilla arkikeskusteluissa on havaittu vahvistettavan esimerkiksi syytöksiä (Pomerantz 1986: 220–221). Sananvalinta *räikeä* yhdistyy merkitykseltään epäkohtiin ja väärinkäytöksiin (KS s.v. *räikeä*). Kirjoittajan kannanotto näyttäytyy siis vastapuheena, jossa polemisoidaan vallitsevia kriisinhallinnan muotoja ja niihin tulkitusti sisältyviä arvoasetelmia: *omasta mielestäni kehitysvammaisten ihmisten työpanos on yhtä arvokas kuin muiden* (r. 26–27). Näin siis hallitsevassa, vallankäyttäjien diskurssissa tunnusomaisesti *suojeleksi* nimitetyt toimenpiteet, jotka estävät riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä käymästä avotöissä, merkityksellistetään vastapuheessa uudelleen eriarvoistaviksi ja jopa väestönsosan työpanosta väheksyviksi käytännöiksi. Vastapuhe edustuu myös yleisten moraalisten periaatteiden julkilausumisena: *oikeus saada palkkaa kuuluu kaikille* (r. 33). Vähemmistöryhmän yh-

teenkuuluvuutta rakentavat lukijan puhuttelu ja me-muotoisuus sekä kannustaminen epäkohtien julkituomiseen (r. 46–47: *Jos **näet** epäkohtia, **kerro** niistä – –*; r. 49–50: *Kun puutumme epäkohtiin, lisäämme tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta*).⁵

Esimerkki 3 on Leija-lehden uutissivulla julkaistu kantaaottava teksti, jossa korostuu yksilöihin kohdistuvan yhteisön toiminnan arvottaminen samoin kuin esimerkissä 2, mutta kirjoittajina on tukijärjestöjen edustajia. Tekstissä kritisoidaan rajoitustoimien kohdentamista kaikkiin asukkaisiin joissakin asumisyksiköissä, ja se ilmentää yhdenvertaisuusdiskurssia muistuttamalla sekä lainsäädännön noudattamisesta että kehitysvammaisten ihmisten oikeuksista. Teksti on selkokielineen versio kehitysvamma-alan järjestöjen tiedotteesta (ks. Kehitysvammaisten Tukiliitto 2023).

(3) Kantaaottava teksti Leija-lehdestä 3/2020

- 01 **Liikkumista on rajoitettu lainvastaisesti**
02
03 Koronapandemiaan aikana
04 joissakin asumisyksiköissä
05 vammaisten ihmisten liikkumista
06 on rajoitettu lainvastaisesti.
07 Lain mukaan
08 vain koronaan sairastuneen
09 tai sille altistuneen ihmisen
10 voi eristää tai asettaa karanteeniin.
11
12 Kehitysvamma-alan järjestöjen
13 tietoon on tullut, että
14 keväällä joissain asumisyksiköissä
15 kotilomat oli kielletty kaikilta.
16 Tämä on vastoin lakia
17 ja ministeriön ohjeita.
18 Ero läheisistä turhauttaa
19 monia asukkaita ja omaisia.
20
21 Joissakin asumisyksiköissä
22 on estetty terapeuttien,
23 avustajien ja tulkkien pääsyä
24 asiakkaiden luokse
25 lain ja ohjeiden vastaisesti.

5 Yleisesti puhuttelun ja imperatiivin käyttöä selkeissä kehotuksissa voi pitää selkokielelle tyypillisenä piirteenä (ks. Airaksinen 2019), ja se on myös Selkokielen mittarissa (Selkokeskus 2022) yhtenä arvioinnin kriteerinä.

- 26 Kehitysvamma-alan järjestöt
 27 Kehitysvammaisten Tukiliitto,
 28 Kehitysvammaliitto
 29 ja FDUV muistuttavat, että
 30 kaikki yksiköt eivät ole samanlaisia.
 31 Kaikissa vammaisten ihmisten
 32 asumisyksiköissä ei asu
 33 riskiryhmiin kuuluvia henkilöitä.
 34
 35 Myös poikkeustilanteessa
 36 on noudatettava lakia.

Tekstin argumentointi pohjaa tarkemmin yksilöimättömään lakiin ja ministeriön ohjeisiin rajoituksista ja hyödyntää ajatusta niiden velvoittavuudesta. Toimijoina esitetään kehitysvamma-alan järjestöt, jotka ottavat esille niiden tietoon tulleita esimerkkejä vammaisten ihmisten eristämisestä ja arvioivat ne lain ja ohjeiden vastaisiksi (r. 3–6, r. 14–15). Kehitysvammaisten ihmisten ja heidän läheistensä ääni kuuluu yksityiskohdissa, ja rajoitusten herättämänä tunteena mielipaha nimetään pettymyksen aiheuttamaksi turhautumiseksi (r. 18–19). Samoin esillä on palvelujen saamisen vaikeus, kun [j]oissakin asumisyksiköissä on estetty terapeuttien, avustajien ja tulkkien pääsyä asiakkaiden luokse (r. 21–24). Tekstin moralisoiva sävy korostuu lopussa: [m]yös poikkeustilanteessa on noudatettava lakia (r. 35–36). Kirjoituksessa toistuvasti käytetty ääri-ilmaus *kaikki* korostaa eristystoimien paheksuttavuutta niiden äärimmäisyyden vuoksi (esim. r. 15: *kotilomat oli kielletty kaikilta*; ks. myös r. 30 ja 31–33).

Sekä esimerkissä 2 että 3 argumentoidaan kehitysvammaisten ihmisten oikeuksien puolesta. Blogitekstin (eli esimerkin 2) kirjoittaja kuitenkin esittää mielipiteet ominaan, ja niissä on enemmän tunteisiin vetoavaa arvottamista kuin esimerkissä 3. Silti kummankin esimerkin tavassa merkityksellistää kehitysvammaisten ihmisten asemaa koronakriisin aikana korostuu vähemmistöryhmän perusteeton tasapäistäminen ja yksilöiden välisten erojen sivuuttaminen. Esimerkit osaltaan valottavatkin sitä, että vaikka kehitysvammaiset ihmiset olivat pandemia-aikana erityisen haavoittuvassa asemassa niin hyvinvoinnin, sosiaali- ja terveyspalvelujen kuin viestinnän näkökulmista tarkasteltuna, yksilölliset erot olivat suuria (ks. Majlander, Kilpeläinen & Tuunainen 2022: 27).

4.2 Luottamusdiskurssi: poikkeusolot luottamuksen horjuttajana

Seuraavaksi otamme tarkasteluun merkityksellistämisen tavan, jossa korona-aikaa hahmotetaan makrososiaalisen, erityisesti viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen

horjumisena (luottamuksen ulottuvuuksista ks. Markovà ym. 2008).⁶ Näkökulma on vahvasti läsnä esimerkiksi kehitysvammaisille ihmisille suunnatun Vernerinet-sivuston Verkko-Kerttu-palvelussa. Verkko-Kerttu on kysymys–vastaus-palsta, jossa käyttäjät voivat esittää anonyymisti kysymyksiä mieltään askarruttavista asioista. Palstalla vastataan vuosittain yli 500 kysymykseen. Toimitus valikoi ja editoi kysymykset. (Jenni Sipilä, henkilökohtainen tiedonanto 1.11.2022.) Koronaepidemian puhjettua keväällä 2020 palstalla käsiteltiin toistuvasti käyttäjien huolia epidemian vaikutuksista, kriisinhallinnasta ja saatavilla olevan koronatiedon luotettavuudesta. Yhteensä aineistoomme sisältyy 115 kysymys–vastaus-paria, joissa käsitellään tai vähintäänkin sivutaan koronavirusepidemiaa.

Tarkastelemme seuraavassa lukijoiden kysymyksiä ja toimituksen niihin laatimia vastauksia keskusteluanalyysin hengessä vuorovaikutuksena, jossa osapuolet rakentavat tekstipohjaisin keinoin yhteistä toimintaa ja yhteistä ymmärrystä tilanteesta tietynlaisine roolisuhteineen (ks. esim. Raevaara 2016). Vaikka käytämme palstasta sen arkikielistä nimitystä *kysymys–vastaus-palsta*, ymmärrämme, että osapuolten tuottamat viestit ovat monesti toiminnallisesti monikasvoisia ja että vastausosassa – tai väljemmin ilmaistuna responssissa – lukijan kirjoitukseen voidaan suuntautua monin tavoin, puhtaasti tiedollisen pyynnön lisäksi tai asemesta esimerkiksi tukea tai neuvomista kutsuvana huolipuheena.

Aloitamme analyysin esimerkillä 4, jossa kysyjä pyytää Verkko-Kerttua ottamaan kantaa kuulemaansa väitteeseen, että sairaanhoito voisi pahimmassa tilanteessa menettää kantokykynsä, minkä seurauksena kysyjä ja hänen kaltaisensa henkilöt eivät välttämättä enää saisi tarvittavaa hoitoa edes henkeä uhkaavassa tilanteessa.

(4) Vernerinet-palvelussa julkaistu lukijan kysymys (20.3.2020)

- 01 **Koronavirus ja sairastuneiden**
02 **hoito**
03
04 Onko totta, että jos oikein moni sairastuu koronaviruksen vuoksi
05 vakavasti, niin kaikkia ei voida hoitaa, vaan osan potilaista
06 annetaan kuolla?
07
08 Minulle sanottiin, että koska minulla on astma ja minä joutuisin
09 tehohoitoon, niin minua ei kehitysvamman vuoksi laiteta
10 hengityskoneeseen, jos niistä on pulaa. Minun siis annettaisiin
11 kuolla koronan aiheuttamiin hengitysvaikeuksiin, koska minä olen

6 Makrososiaalinen luottamus kohdistuu yhteiskuntaan ja sen instituutioihin yleisellä tasolla, siinä missä mikrososiaalinen luottamus kohdistuu yksilöihin ja yksittäisiin tilanteisiin (Markovà ym. 2008).

- 12 kehitysvammainen.
 13
 14 **Vastaus:**
 15
 16 Suomessa on maailman paras terveydenhuolto. Suomessa
 17 hoidetaan kaikki potilaat. Vammaisuus ei ole tehohoidon
 18 rajaamisen peruste.
 19
 20 Juuri nyt on käynnissä monia toimia, joilla koronaviruksen
 21 leviämistä hidastetaan. Kun tauti leviää hitaasti, terveydenhuolto
 22 pystyy hoitamaan kaikki potilaat hyvin.
 23
 24 Koronaviruksesta on liikkeellä monenlaista tietoa. Osa tiedoista
 25 ei pidä paikkaansa.
 26
 27 Terveydenhuoltoon liittyvissä kysymyksissä luotettavin lähde on
 28 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos eli THL.
 29
 30 Pääset THL:n selkokieliselle koronavirus-sivulle tästä linkistä (thl.fi)
 31
 32 Koronavirus herättää monissa huolta ja kysymyksiä. Tilanteesta kannattaa
 33 jutella luotettavien ihmisten kanssa.
 34
 35 Vaikka tilanne tuntuu nyt vaikealta, se menee ohi.
 36
 37 Pidetään toisistamme huolta!
 38
 39 Lue lisää koronaviruksesta.

Esimerkissä 4 kysyjä hakee Verkko-Kertulta vahvistusta samaansa tietoon, joka kyseenalaistaa perusluottamuksen kriisiajan sairaanhoitoa kohtaan. Kirjoituksen aloittavan kysymyksen muotoilu suuntautuu Verkko-Kerttuun tiedollisena auktoriteettina, jolla on pääsy luotettavaan kriisitietoon ja siihen perustuva kyky arvioida kriisiä koskevien väitteiden todenmukaisuutta (r. 4: *Onko totta, että –*). Kysymyksen taustaa valotetaan toisessa kappaleessa referoimalla tietolähdettä, joka on jätetty passiivimuodon avulla epäspesifiksi – kyse on kuulopuheesta (r. 8: *Minulle sanottiin, että –*). Referoidun väitteen mukaan kysyjän kaltaiset kehitysvammaiset ihmiset jätettäisiin sairaanhoidon kantokyvyn heikennettyä vaille hoitoa, vaikka heidän henkensä olisi uhattuna. Varsinkin

permissiivisesti käytetty *antaa*-verbi ks. Leino 2003) luo kuvaa periksi antamisesta (r. 5–6: *osan potilaista annetaan kuolla*; r. 10–11: *minun – – annettaisiin kuolla*).⁷

Verkko-Kertun toimituksen tuottamassa responssissa suuntaudutaan makrososiaalisen luottamuksen palauttamiseen tai vahvistamiseen yhtäältä vetoamalla Suomen sairaanhoidon korkeaan tasoon ja kantokyvyn riittävyteen ja toisaalta kumoamalla kysymykseen sisältyvä käsitys epäeettisistä toimintatavoista (r. 16–18). Toisin sanoen kysymykseen ei suuntauduta puhtaasti tiedollisena *kyllä–ei*-kysymyksenä vaan myös huolta tai pelkoa osoittavana kysymyksenä. Varaukseton ja tiedon alkuperään viittaamaton ilmaisutapa (esim. *Suomessa on maailman paras terveydenhuolto*) luo vaikutelman, että kyse on yleisesti tunnetuista tosiasioista, jotka eivät riipu puhujista tai tulkinnoista (ks. Jokinen 2016 [1999]: 351–353; Martin & White 2005: luku 3). Vastauksen toisessa kappaleessa suuntaudutaan kysyjän rauhoittamiseen selittämällä periaatetta, jolla sairaanhoidon kantokyky pyritään turvaamaan (r. 20–22).

Kolmannessa tekstikappaleessa (r. 24–25) kysymysohjeissa referoitu näkemys kiinnitetään osaksi laajempaa yhteiskunnallista ja kulttuurista kehystä viittaamalla koronaviruksesta ”liikkeellä olevaan monenlaiseen tietoon” ja leimaamalla osa tiedosta paikkansapitämättömäksi. Näin osaltaan rakennetaan ja ylläpidetään käsitystä koronakriisistä myös tiedollisena kriisinä eli infodemiana, joka edellyttää yksilöltä kykyä erottaa luotettavat tietolähteet epäluotettavista. Evästyksenä mainitaan THL erityisen luotettavana institutionaalisenä tahona (r. 27–28). Arkivuorovaikutuksen tasolla kannustetaan keskusteluihin *luotettavien ihmisten* kanssa, mikä merkityksellistää kriisiaikaa myös mikrososiaalisen luottamuksen kysymyksenä (r. 32–33). Kaikkiaan kappale ilmentää tiedepohjaisen ja tiedevastaisen diskurssien välistä merkityskamppailua (ks. Wilson 2021).

Viestin lopussa koronaepidemiaan suuntaudutaan lyhyesti myös henkisenä kriisinä (r. 35). Yhtäältä henkiset haasteet luonnollistetaan nollapersoonaisen empatian osoituksen avulla (*Vaikka tilanne tuntuu nyt [0:sta] vaikealta, – –; vrt. myös r. 32: Koronavirus herättää monissa huolta – –*). Luonnollistamisen (*naturalisation*) voi nähdä ideologisena työnä, jossa tietynlainen ajattelu- tai suhtautumistapa esitetään ideologisesti neutraalina, tunnusmerkittömänä vaihtoehtona (Fairclough 2010: 30). Huolipuheesta poistutaan kuitenkin saman tien esittämällä itsestäänselvyytenä, että epidemia *menee ohi* (r. 35). Tämä antaa ymmärtää, että huolet ovat tilapäisiä eivätkä vaadi pidempiaikaista käsittelyä tai ammattiapua (vrt. pärjäämisdiskurssi, jota hahmottelemme luvussa 4.3). Lopuksi kannustetaan keskinäiseen huolenpitoon hyödyntämällä ’meidän’ ääntä (r. 37: *Pidetään toisistamme huolta!*), mikä puolestaan luo yhteyden edellä tarkasteltuun vastuullisuusdiskurssiin (ks. luku 4.1).

7 Permissiivisessä käytössään *antaa*-verbi konstruoi niin kutsutun voimadynaamisen asetelman, jossa antagonistinen eli epävakauttava voima saa vallan suhteessa agonistiseen eli vakauttavaan voimaan (ks. Leino 2003; Duvallon & Peltola 2017). Agonistista voimaa edustaa esimerkiksi julkisen sairaanhoidon instituutio, ja koronavirusepidemia on vastaavasti epävakauttavan voiman roolissa.

Tarkastelemme luottamusdiskurssin ilmenemistä Verkko-Kertussa vielä toisen esimerkin valossa (esimerkki 5). Siinä korostuu kysyjän luottamuksen horjuminen vallitsevaan koronatietoon hänen kohtaamiensa vastavirtanäkemyksen vaikutuksesta.

(5) Vernerinet-palvelussa julkaistu lukijan kysymys (22.4.2020)

01 **Koronavirus: asuntola nauraa**
 02
 03 Hei
 04
 05 Miksi minulle nauretaan, kun sanon että koronavirus on
 06 olemassa.? [Sic!] Minun asuntolani sanoo minulle, että minä olen
 07 keksinyt sen asian omasta päästä.
 08
 09 Vastaus:
 10
 11 Hei
 12
 13 Kyllä koronavirus on olemassa.
 14
 15 Valitettavasti en osaa vastata, miksi joku väittää, että olet
 16 keksinyt asian. Ehkä hänen on vaikea ymmärtää asiaa?
 17
 18 Tuntuu varmasti kurjalta, jos ei uskota. Voisit kuitenkin yrittää
 19 olla välittämättä asiasta. Sinä itse tiedät, että koronavirus on
 20 olemassa.
 21
 [Poistettu Kehitysvammaliiton tukipuhelimen esittely ja yhteystiedot.]
 31 Tsemppiä!
 32
 33 [Hyperlinkki:] Koronaviruksesta voi lukea lisää Vernerin sivuilta

Esimerkin 5 lähtökohtana on kysyjän kokemus naurunalaiseksi joutumisesta sen vuoksi, että on ilmaissut pitävänsä koronaviruksen olemassaoloa tosiasiassa (r. 5–7). Disaffiliatiivista naurulla vastaanottoa voi pitää poikkeuksellisen vahvana keinona kyseenalaistaa vastapuolen näkemys, sillä se samalla kyseenalaistaa yksilön uskottavuuden sosiaalisena toimijana (ks. Glenn 1995). Verkko-Kertulle osoitetun *miksi*-kysymyksen avulla (r. 5: *Miksi minulle nauretaan, kun –*) kysyjä suuntautuu saamaansa kohteluun vähintäänkin epäymmärrettävänä (ellei ongelmallisena) ja hakee Verkko-Kertulta selitystä asiaan. Koska kysyjä on joutunut epämiellyttävään tilanteeseen esitettyään vallitsevan kriisitiedon mukaisia näkemyksiä, *miksi*-kysymyksessä on mahdollista

nähdä myös vallanpitäjiä syyttäviä ja haastavia sävyjä (ks. Bolden & Robinson 2011):
eikö heiltä saatu tietoa pidäkään paikkaansa?

Vastaus-osan aluksi *Verkko-Kerttu* vahvistaa käsityksen koronaviruksen olemassaolosta paikkansapitäväksi (r. 13: *Kyllä koronavirus on olemassa*). Näin Verkko-Kertun voi nähdä suuntautuvan lukijan kysymykseen ensisijaisesti puheenvuorona, joka horjuttaa vallitsevan, hegemonisen kriisitiedon legitimitettä ja tekee relevantiksi vallitsevaan tietoon kohdistuvien epäilysten hälventämisen. Tätä työtä vastauksen avaavassa väitelauseessa tekee etenkin alkuasemainen *kyllä*-partikkeli, joka korostaa ilmaistun väitteen asemaa yleisesti hyväksyttynä tosiasiana (ks. Hakulinen 2001: 426–428). ”Tosiasiapuheelle” ominaista retoriikkaa on myös, että väitettä ei tueta perusteluin (ks. Jokinen 2016 [1999]: 351–353).

Lykätty responsi *miksi*-kysymykseen seuraa rivien 15–16 kappaleessa, jossa ensin pahoitellaan oman kompetenssin riittämättömyyttä naureskelijan eli vastavirta-ajattelijan näkökulman tavoittamisessa (*Valitettavasti en osaa vastata, miksi joku väittää, että –*). Tämän voi ymmärtää keinoksi marginalisoida kolmas osapuoli ideologisesti. Vastaus jatkuu virkkeenalkuisen *ehkä*-partikkelin merkitsemänä spekulointina, jossa vastapuhe mitätöidään – vaihtoehdottoman tosiasiapuheen hengessä – vetoamalla mahdollisiin yksilötason kognitiivisiin haasteisiin tosiasioiden ymmärtämisessä (r. 16: *Ehkä hänen on vaikea ymmärtää asiaa?*).

Aiheen episteemisestä käsittelystä siirrytään rivien 18–20 kappaleessa empaattiseen reflektioon eli kysyjän todennäköisen tunnekokemuksen sanoittamiseen (*Tuntuu varmasti kurjalta, jos ei uskota*) ja siten sen osoittamiseen, että kysyjä on tullut ymmärretyksi myös emotionaalisella tasolla (ks. esim. Weiste & Voutilainen 2016). Yleisluonteisena neuvona esitetään *asiasta välittämättä oleminen* (r. 18–19), mikä jatkaa vastapuheen mitätöintiä esittämällä sen pelkäsi harmiksi tai kiusaksi, ei vakavasti otettavaksi informaatioksi. Lopuksi muistutetaan, että kysyjä itse kuuluu tietäjien joukkoon (r. 19–20: *Sinä itse tiedät, että koronavirus on olemassa*).

4.3 Pärjäämisdiskurssi: poikkeusolot harmina, huolena ja sopeutumisenä

Neljäntenä aineistomme ilmentämänä korona-ajan merkityksellistämisen tapana käsittelemme diskurssia, jota nimitämme pärjäämisdiskurssiksi. Sille on ominaista poikkeusolojen esittäminen toisaalta harmina ja huolena, toisaalta olosuhteena, johon on mahdollista sopeutua. Ensin mainittua näkökulmaa tuovat esiin varsinkin vastakainasettelut ja vertailut, jotka kuvaavat kriisiajan rajoittavana ja ankeana suhteessa normaaliarjen suomiin mahdollisuuksiin. Sopeutumisen merkitys puolestaan rakentuu yksilötason havainnollistuksina siitä, kuinka korona-arjessa on kaikesta huolimatta mahdollista pärjätä ja kuinka iloa voi löytää pienistäkin asioista. Nämä kaksi vastakaista mutta toisiinsa kytkeytyvää näkökulmaa ovat läsnä erityisesti lukijoiden omassa kirjoituksissa, joissa koronaa käsitellään omakohtaisesta ja kokemuksellisesta näkö-

kulmasta. Kokemusten ja tuntemusten jakamista (*sharing*) pidetään yleisesti yhtenä inhimillisen kommunikaation perusfunktioista (esim. Tomasello 2008), ja sitä voi pitää keskeisenä myös osallisuuden kokemisen kannalta, sillä jakamisen ja samastumisen mahdollisuudet ovat omiaan vahvistamaan sosiaalisia siteitä ja yhteisöön kuulumisen (*belonging*) kokemuksia (ks. Raivio & Karjalainen 2013: 16; Tiililä 2020: 307). Valotamme pärjäämisdiskurssin ominaispiirteitä ja ilmenemistä aineistossamme tarkastelemalla ensin Leija-lehdessä julkaistua lukijan kirjoitusta (esimerkki 6).

(6) Lukijan kirjoitus (Leija 4/2020)

01 **Erikoinen koronakevät**

02 [ingressi:] Koronan takia minäkään en päässyt keväällä toimintakeskukseen,
[Etunimi] [Sukunimi] kirjoittaa.

03 Korona vaikuttaa aika paljon.

04

05 Koronan takia olin kotona.

06 Aika oli tosi pitkää.

07 En päässyt esimerkiksi lähtemään

08 Turkuun itsekseni kuten normaalisti.

09

10 Kotona kuuntelin musiikkia,

11 ja aikaa meni tietokoneella.

12 Lepäsin ja söin hyvin.

13 Pitsaa olen hakenut pitseriasta.

14

15 Olen ollut ystävien kanssa yhteyksissä.

16 Vaimoni asuu kauempana,

17 joten olemme soitelleet

18 monta kertaa päivässä.

19 Olen käynyt häntä katsomassa,

20 silloin tapasimme pihalla.

21

22 Toukokuussa minä tein

23 yhden kukkalaatikon.

24 Hyvää vaihtelua korona-aikaan!

25 Kukkalaatikon kokoaminen

26 oli todella kivaa.

27

28 Laitoin laudat kiinni ruuveilla,

29 jotka porasin itse kiinni.

30 Oli tosi kiva käyttää porakonetta.

31 Olin muutenkin hyväntuulinen,

- 32 vaikka en ole päässytkään töihin.
33 Kirjoitin kukkalaatikon tekemisestä
34 blogin Vernerin sivulle nettiin.
35
36 Korona vaikutti aika paljon.
37 Toivoin, että pääsisi itsekseen
38 kaupoille shoppailemaan.
39 Silloin voi käydä syömässä ulkona.
40
41 Elokuussa näkee kaikki kaverit
42 toimintakeskuksessa.
43 Kaverit ovat huumorintajuisia.
44
45 Teksti: [Etunimi] [Sukunimi]

Esimerkin 6 otsikkoon sisältyvä suhteellinen adjektiivi (**Erikoinen** *koronakevät*) merkityksellistää korona-aikaa kokemuksellisesta, subjektiivisesta näkökulmasta ja rakentaa näin tekstille tulkintakehystä. Otsikkoon sisältyvä uudissana *koronakevät* toimii indeksinä eli implisiittisenä viittauksena kirjoittajan ja lukijakunnan jakamaan tiedollis-kokemukselliseen perustaan: kuluneen kevään koronatapahtumia ei lähdetä kertaamaan tekstissä, vaan niihin suuntaudutaan yhteisesti koettuina ja yhteisesti mieleen jääneinä (ks. Fairclough 1995: 106–109). Ingressissä tekstin subjektiivista, omakohtaista näkökulmaa lujitetaan noston eli leipätekstistä poimitun otteen avulla, joka on muodoltaan ensipersoonainen (*Koronan takia minäkään en päässyt keväällä toimintakeskukseen, [Etunimi] [Sukunimi] kirjoittaa*). Ingressi merkityksellistää koronan harmina esittämällä sen syytä arjen toimintamahdollisuuksien kaventumiseen. Harmin vaikutelmaa rakentaa kieltolause ja erityisesti kiellon alassa oleva *päästä*-verbi; tavoitteen mukainen asiointi ei toteutunut (kieltolauseiden tulkinnasta ks. esim. Vitikka 2022). Yhteisöllisyyden rakentamisen kannalta olennaista on, että *minä*-pronominiin liitetty *-kAAn*-liitepartikkeli suuntautuu harmiin samanaikaisesti sekä omakohtaisena että yleisenä, muitakin viiteryhmään kuuluvia koskettaneena asiana.

Leipätekstin ensimmäinen kappale jatkaa korona-ajan merkityksellistämistä harmina (r. 5–8). Siinä korona esitetään ensinnäkin syyksi kotona olemiseen (r. 5), johon liittyy ikävystymisen kokemusta luonnehditaan seuraavassa virkkeessä intensifioinnin avulla poikkeukselliseksi (r. 6: *Aika oli tosi pitkää*). Rivien 7–8 virkkeessä hyödynnetään jälleen kieltolauseita ja esitetään korona-aika normaalielämää rajoittaneena.

Kuitenkin jo seuraavassa kappaleessa korona-arjelle annetaan myönteisempiä sävyjä, kun kirjoittaja erittelee, kuinka sai aikansa kaikesta huolimatta kulumaan (r. 10–13). Erityisesti maininnat *musiikin kuuntelusta, lepäämisestä ja hyvin syömisestä* antavat ajanjaksolle myönteistä merkitystä kiireisen normaaliarjen vastapainona. Neljännessä kappaleessa (r. 15–20) korona-aikaa merkityksellistetään sosiaalisen

kanssakäymisen näkökulmasta. Sitä, että yhteydenpidosta ystäviin mainitaan erikseen omassa virkkeessään (r. 15), voi pitää korosteisena valintana – maininta aktivoi tulkintataustaksi jaettua tietoa tapaamisrajoituksista ja erityisistä, esimerkiksi teknologiavälitteisistä yhteydenpidon tavoista. Tapaamisrajoituksia ei silti käsitellä huolen aiheena, vaan kappale antaa esimerkkejä rajoituksiin sopeutumisesta: läheiseen on pidetty yhteyttä puhelimitse *monta kertaa päivässä*, ja kasvokkain on tavattu pihalla (r. 16–20). Esimerkit, jotka samalla osoittavat annettujen rajoitusten noudattamista, luovat yhteyttä luvussa 4.1 tarkastelemaamme vastuullisuusdiskurssiin. Myönteinen näkökulma liikkumisrajoituksiin on läsnä myös viidennessä kappaleessa (r. 22–26), jossa nikkarointi esitetään *hyväksi vaihteluksi korona-aikaan* ja *todella kivaksi askareeksi*. Huutomerkkin ja intensifioivan astemäärityksen voi tulkita korostavan kirjoittajan sitoutumista myönteiseen kantaansa.

Seuraava, rivien 28–34 kappale jatkaa nikkarointi-teemaa, mutta kappaleeseen sisältyy myös yleisempi luonnehdinta kirjoittajan silloisesta mielialasta. Mielialaa luonnehditaan kaikkiaan positiiviseksi – epätavallisista olosuhteista huolimatta (r. 31–32: *olin muutenkin hyväntuulinen, vaikka en ole päässytkään töihin*). Pää- ja sivulauseesta koostuvasta konsessiivisessa lauseyhdistelmässä alisteinen *vaikka*-lause esittää olosuhteen (= ‘töihin pääsemättömyys’), jota vasten hallitsevassa lauseessa esitettyä luonnehdintaa peilataan (ks. Shore 2020: 392); positiivisen mielialan säilymistä tai saavuttamista käsitellään huomionarvoisena suhteessa olosuhteiden haastavuuteen. Tekstuaalisesti olennaista on, että luonnehdinta mielialasta näyttäytyy ensisijaisena (= hallitseva lause) verrattuna olosuhteista koituneeseen harmiin (= alisteinen lause). Jäsennystapa vahvistaa aiemman tekstin rakentamaa kuvaa kirjoittajasta korona-aikaan sopeutujana.

Kirjoituksen toiseksi viimeinen kappale (r. 36–39) näyttäytyy koontina. Kappale esittää kokoavan omakohtaisen arvion poikkeusolojen kuormittavuudesta (*vaikutti aika paljon*). Moderatiivisuutta ilmaiseva astemäärityksellinen *aika* asemoi kirjoittajaa kestäväksi, resilientiksi – olojen vaikutus esitetään huomattavaksi mutta ei kuitenkaan äärimmäiseksi. Kirjoituksen päätöskappale suuntautuu poikkeusoloihin väliaikaisena harmina ja osoittaa luottamusta olojen normalisoitumista kohtaan (r. 41–43). Kaikkiaan kirjoitus merkityksellistä kevään 2020 korona-aikaa toisaalta harmina, toisaalta hallittavissa olevana tilanteena. Jälkimmäinen näkökulma on kirjoituksessa selvästi hallitseva, mikä rakentaa tekstin kirjoittajasta kuvaa sopeutujana.

Toisena havainnollistuksena pärjäämisdiskurssista tarkastelemme esimerkkiä 7, joka on Leija-lehden lukijan laatima ajatelmamaruno (ks. Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 171). Verkkosivullaan lehti kannustaa lukijoita omien tuotosten lähettämiseen ja mainitsee mielipidekirjoitusten ohella runot ja tarinat (ks. Leija 2023). Suhteessa lyriikan perinteisiin esimerkki 7 on yhteydessä ennen muuta keskeislyriikkaan, jossa valokeilassa on yksilöllinen ja kokeva minä (ks. Haapala & Seutu 2013: 237). Runouden retorista keinoista esimerkissä on hyödynnetty erityisesti loppusointua, jota voi selkokontekstissa pitää myös lukemista tukevana jäsennystekniikkana.

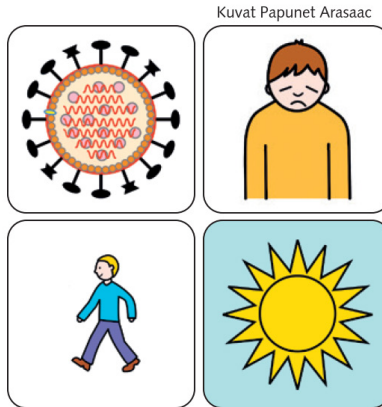
(7) Leija-lehdessä 2/2021 julkaistu lukijan runo

Runoja

Runo koronalle

Oi sä korona, minkäs teit!
Multa monet matkat sä veit.
Ei ollut Joensuu Parafest-keikkaa,
eikä voinut mennä Kuopiossa käymään
suuressa kaupassa, ostoksilla!
Vähän harmittaa tää koronatilanne.
Kävely taas piristää,
silmii kun aurinko siristää.

Matti Hanski
Nurmes

Esimerkin 7 runo on kehystetty typografisin korostuskeinoin tiettyyn, esitystavan perusteella eriytettyyn osastoon kuuluvaksi (*Runoja*). Esitystapaa korostaa myös runon nimi (*Runo koronalle*). Runo alkaa apostrofisella puhuttelulla (*Oi sä korona, minkäs teit!*), jota voi pitää interdiskursiivisuuden merkintänä: apostrofi korostaa käsillä olevan tekstin sanataiteellista luonnetta ja kiinnittää sen klassisen lyriikan perinteisiin. Apostroffille ominaisesti huudahduksen kohteena on tavanomaisen kommunikaation ulottumattomissa oleva kohde, tässä tapauksessa koronavirus. Kohde personoidaan ja tehdään läsnäolevaksi henkilönä ja varsinkin omakohtaisesti koetun harmin aiheuttajana. (Ks. Hökkä 2001; Haapala & Seutu 2013: 240–243.)

Vaikka esimerkki 7 on esitystavaltaan aivan erimuotoinen kuin esimerkki 6, niiden jäsennyksistä voi havaita yhteisen kaavan: myös jälkimmäisessä edetään harmien käsittelystä (esim. *Ei ollut Joensuu Parafest-keikkaa, / eikä voinut mennä Kuopiossa käymään*) havaintoihin arjen pienistä iloista (*Kävely taas piristää, / silmiä kun aurinko siristää*). Kumpikin esimerkki toisin sanoen esittelee lukijalle yksilön, joka on sopeutunut kriisiaikaan. Runossa läpikotaisesti käytettävä nollapersoonaa (esim. *kävely taas* [0:aa] *piristää*; ks. Laitinen 1995) kutsuu lisäksi lukijaa samastumaan sopeutujan rooliin. Jäsenitys on esillä myös tukikuvissa, jotka esittävät tiivistyksen runon sisällöstä ongelma–ratkaisu–rakenteen kehyksessä ('alakulo helpottaa ulkoilun ja auringon avulla'; ks. Hoey 2001) ja painottavat runon kokemuksellisesti-emotionaalista näkökulmaa korona-aikaan.

Leija-lehden kirjoitusten lisäksi korona-aikaa merkityksellistetään kokemuksellisesti kehyksessä myös Vernerin netin selkbloggeissa. Esimerkissä 8 a poikkeusoloissa elämistä merkityksellistetään tarinankerronnan keinoin. Prototyypin tarinankerronta kohdistuu menneeseen tapahtumien sarjaan ja jakaa siihen liittyvän tunnekokemuk-

sen (ks. blogikirjoitusten kannalta Virtanen & Juvonen 2018). Esimerkki 8 a muistuttaa kerrontaratkaisultaan erityisesti *tuokiokuvan* kertomuslajia, jossa kerronnan polttopisteessä on yksittäinen hetki ja sen tunnelma ja merkitys yksilön kokemana (ks. Virtanen 2020: 104–109). Esimerkissä minämuotoinen kerronta kohdistuu kauan odotettuun jälleennäkemiseen hetkeen hevostallilla. Tapahtuman kertomisenarvoisuutta lisäävät tallin asukeista otetut valokuvat, jotka jaetaan lukijoille blogikirjoituksen lopussa.

(8 a) Blogikirjoitus Vernerinet.net-sivustolta (18.5.2020)

- 01 Pitkästä aikaa tallilla
 02
 03 Kävin pitkästä aikaa tallilla moikkaamassa heppoja ja voin
 04 kuulemma käydä siellä ihan hyvin.
 05
 06 Koronaviruksen takia kävin viimeksi tallilla kaksi kuukautta
 07 sitten.
 08
 09 Ikävä oli ollut ja on edelleen, mutta käynti tuntui todella hyvältä.
 10
 11 Kuvassa Kaapo.
 12 [Kuva hevosesta syömässä ruohoa.]
 13 Kuvassa Edi.
 14 [Kuva hevosesta syömässä ruohoa.]

Esimerkissä 8 a tuokiokuvalla ominaiseen hetken tunnelmaan suuntaudutaan jo blogikirjoituksen otsikossa, jossa ajan adverbiaali kehystää tallilla käymisen merkitykselliseksi, mieleenpainuvaksi hetkeksi (r. 1: **Pitkästä aikaa tallilla**). Leipätekstin ensimmäisessä virkkeessä (r. 3–4) tapahtuman luonne täsmentyy vierailuksi toisenlaisten ystävien luona. Leksikaaliset valinnat (*heppa*, *moikkaaminen*) rakentavat eläinsuhdetta osoittamalla kiintymystä (vrt. esim. muotoiluun ”kävin katsomassa hevosia”). Virkkeen jälkimmäisessä lauseessa tapahtuma merkityksellistetään myös korona-ajan taitekohtana: kertoja voi jälleen käydä tallilla *ihan hyvin*. Evidentiaali *kuulemma* tekee asiayhteydessään relevantiksi viranomaisten toimivallan kriisiaikana ja edelleen päätösten ja suositusten paikallisen, suusanallisen rekontekstualisoinnin erityisryhmille, tässä tapauksessa kehitysvammaisille ihmisille (r. 3–4: – – ja voin **kuulemma** käydä *siellä* [= talleilla] *ihan hyvin*).

Toisessa kappaleessa (r. 6–7) tapahtuman erityisluonnetta rakennetaan nimeämällä *korona* tallilla käymättömyyden syyksi sekä täsmentämällä, kuinka pitkä aika edellisestä käynnistä on. Syyn muotoileminen minimaalisesti NP:llä (r. 6: **koronaviruksen** *takia*) käsittelee liikkumisrajoituksiin liittyvää taustatietoa yleisesti jaettuna ja ilmipanoa kaipaamattomana (vrt. esimerkkiin 6). Kolmannessa kappaleessa (r. 9) kerrottavaa tapahtumaa merkityksellistetään tuokiokuvalla ominaisesti kokemuksellisesta näkö-

kulmasta. Vaikka jälleennäkemistä käsitellään erityistä mielihyvää tuottaneena (*tuntui todella hyvältä*), samalla suuntaudutaan ikävän tunteen säilymiseen (*ikävä oli ollut ja on edelleen*) eli siihen, että yksi tapaaminen ei vielä kuittaa pitkäaikaisen eristyksen henkisiä vaikutuksia. Osion edeltävien esimerkkien tavoin kirjoitus siis merkityksellistää korona-aikaa pärjäämisen näkökulmasta ja normalisoi henkisen kuormituksen kokemisen osaksi poikkeusoloissa elämistä.

Vuorovaikutuksen näkökulmasta omakohtainen tarinankerronta on toimintaa, joka hakee vastaanottajilta empaattista responsia (Stivers 2008). Tätä ilmentävät myös esimerkin 8 a blogikirjoitukseen tulleet vastaukset: niissä kertomus vastaanotetaan myötäelävässä, emotionaalisessa kehyksessä (esimerkki 8 b).

(8 b) Blogikirjoituksen (8 a) lukijakomentit

Kirjoittanut Söpö 19.5.2020 klo 23:15

Oi kivaa

Kirjoittanut [Etunimi] 12.8.2020 klo 23:21

- 01 Todella hyviä kuvia Edistä ja Söpöstä [sic!]. Kyllähän mullakin on
- 02 välillä ikävä tallille ja se ikävä on ihan käsittämättömän kova.
- 03 Jopa niin ikävä, että tekis mieli itkee.

Ensimmäinen responsi suuntautuu kertomukseen ”hyvänä uutisena” (ks. Maynard 2003) ja korostaa vastaajan affiliatiivista, myötäelävää suuntautumista kerrottuun (*Oi kivaa*). Jälkimmäinen viesti, jonka lähettäjä asemoi itsensä vertaiseksi – samalla tallilla kävijäksi –, poimii kertomuksesta erityisesti ikävän tunteen kuvaukset ja käsittelee niitä jaettuina ja tavanomaisina. Kokemuksen yhteisyyttä ja tunnistettavuutta tähdennetään *kyllä*-partikkelilla ja siihen kytketyllä *-hAn*-liitepartikkelilla (r. 1–2 **Kyllähän mullakin on välillä ikävä tallille** – –; ks. Halonen 1996). Toisaalta ikävän tunteen keston esittäminen hetkittäiseksi (– – **on välillä ikävä** – –) eikä alituiseksi on tulkittavissa osoitukseksi tunteen kanssa pärjäämisestä. Viestin loppuosassa ikävän voimakkuus täsmennetään asteilmauksin äärimmäiseksi (r. 2: **ihan käsittämättömän kovaksi**) ja epätavallisen kovaksi (r. 3: **Jopa niin ikävä, että tekis mieli itkee**), mikä blogikirjoituksen tavoin normalisoi henkisen kuormituksen kokemisen osaksi poikkeusoloissa elämistä.

5 Lopuksi

Olemme edellä tarkastelleet korona-ajan poikkeusolojen diskursiivista rakentumista ja hallintaa selkojournalismissa sekä tukijärjestöjen selkoviestinnässä. Analyysin tuloksena olemme erottaneet neljä aineistossamme aktivoituvaa koronadiskurssia ja nimenneet ne vastuullisuusdiskurssiksi, yhdenvertaisuusdiskurssiksi, luottamusdis-

kurssiksi ja pärjäämisdiskurssiksi. Esitämme seuraavassa kokoavia huomioita kustakin diskurssista – erityisesti osallisuuden käsitteen näkökulmasta.

Vastuullisuusdiskurssissa epidemian taltuttaminen esitetään yhteisenä hankkeena, joka saavuttaa tavoitteensa vain, mikäli yksilö kantaa vastuunsa eli sitoutuu suositusten mukaisiin toimintatapoihin. Osallisuuden näkökulmasta puhetapa korostaa yksilön toimijuutta ja vaikutusmahdollisuuksia: yksilöä ei ohjailta pakkokeinoin, vaan hänelle esitellään arvioita toisaalta vastuulliseksi katsotun, toisaalta vastuuttomaksi katsotun käyttäytymisen seurauksista. Vastuullisuusdiskurssin ytimessä on siis suostuttelu ja sen kautta rakentuva moraalinen velvoittavuus. Vastuullisuusdiskurssi näyttäytyy muita erottamiamme diskursseja merkittävämpänä sikäli, että se on läsnä erityisesti pääkirjoituksissa eli mielipideteksteissä, joissa ilmaistaan ajankohtaiseen asiaan koko lehteä edustava kanta ja joiden vaikutus kohderyhmien asenteisiin ja ajatteluun voi siksi olla huomattavakin.

Hahmottelemamme vastuullisuusdiskurssi muistuttaa näkökulmaltaan ja retoriikaltaan läheisesti korona-ajan yleiskielistä viranomaisviestintää, jota Raitakari ja kumppanit (2022) luonnehtivat hallintatavaksi, joka ”opastaa, suosittaa ja vastuullistaa, mutta ei pakota aikuiskansalaista toimimaan tietyllä tavalla” (mts. 349) ja jonka voima perustuu pitkälti ”aikuiskansalaisen pelkoon tulla kategorisoiduksi ‘taltuttajan’ sijasta ‘tartuttajana’” (mts. 378). Näiden yhtymäkohtien vuoksi onkin mahdollista nähdä vastuullisuusdiskurssi kriisiajan hegemonisena eli valta-aseman saavuttaneena diskurssina, jota tuotetaan ja uusinnetaan viranomaisviestinnän lisäksi tiettyyn pisteeseen asti myös journalismissa. Hegemoniselle diskurssille ominaisesti vastuullisuusdiskurssissa kietoutuvat yhteen tieto, valta ja totuus: diskurssissa tuotetaan paitsi tosiasioita kriisistä myös niihin perustuvia normeja, ”joita kohti aikuiskansalaisen tulee ojentautua” (mts. 350; ks. myös Jokinen & Juhila 2016 [1993]: 88). Selkoviestinnän erityispiirteenä diskurssin tuottamisessa voi kenties pitää sitä, että moraalisuus on astetta suoraviivaisemmin ilmaistu (ks. esim. *vastuullisen ihmisen* suorasanainen määrittely esimerkissä 1).

Toisena diskurssina hahmottamamme yhdenvertaisuusdiskurssi tarkastelee poikkeusoloja vähemmistön oikeuksien näkökulmasta. Kyse on kriittisestä, julkista valtaa vastustavasta puhetavasta eli vastadiskurssista, jossa vähemmistöryhmän kriisinaikaista erityiskohtelua ei merkityksellistetä valtakurssia myötäilevästi esimerkiksi suojeluksi vaan polemisoiden syrjinnäksi tai ulossulkemiseksi. Siten yhdenvertaisuusdiskurssille on ominaista myös valtakurssin ja siihen perustuvien kriisinhallintatoimien leimaaminen vähemmistöryhmiä tarpeettomasti homogenisoivaksi eli tasapäistäväksi. Diskurssi on yhteydessä vastuullisuusdiskurssiin siten, että molempien ytimessä on kriisiajan hahmottaminen yksilön toimijuuden ja osallisuuden näkökulmista. Erona on, että siinä missä vastuullisuusdiskurssi korostaa yksilön vastuuta ja toimijuutta yhteiskunnan jäsenenä, yhdenvertaisuusdiskurssin lähtökohtana on toimijuuden menettäminen ja siitä seuraava osattomuus. Yhdenvertaisuusdiskurssi aktivoituu aineistomme käyttäjälähtöisissä sekä tukijärjestöjen teksteissä, erityisesti blogikirjoituksissa ja julkilausumissa.

Kolmantena hahmottelemamme luottamusdiskurssi on niin ikään ominainen aineistomme käyttäjälähtöisille sisällöille, ja siinä kriisiaika merkityksellistään makrososiaalisen, viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen horjumisena. Yhdenvertaisuusdiskurssin tavoin kyse on siis vastadiskurssista, jossa tuotetaan meneillään olevasta kriisistä tulkintoja, näkökulmia ja totuuksia, jotka haastavat vallitsevia jäsenystapoja ja jopa valtakurssin mukaisen käsityksen kriisin olemassaolosta. Analyysimme perusteella selkoviesticimet ovat pyrkineet järjestelmällisesti kitkemään vastadiskurssia antamalla sille tilaa vain ympäristöissä, jotka mahdollistavat vasta-argumentoinnin ja luottamuksen vahvistamisen kriisiä hallinnoiviin tahoihin. Vastadiskurssin hallitun käsittelemisen mahdollistaa aineistossamme esimerkiksi kysymys–vastaus-palsta, jonka vuorovaikutusasetelmassa on sisäänrakennettuna käsitys vastaajan episteemisestä auktoriteetista suhteessa kysyjään.

Luottamusdiskurssin läsnäolo aineistossamme kuvastaa omalta osaltaan koronakriisin luonnetta niin kutsuttuna infodemiana eli luotettavan viestinnän kriisinä (ks. esim. Jallinoja ym. 2021; Wilson 2021). Infodemia on epäilemättä tuonut selkoviesticintään uudenlaisia haasteita – ja tutkimuksellisia aukkoja – erityisesti moniäänisyyden hallinnan, lukijapositivoiden rakentamisen ja moraalisen argumentoinnin alueilla. Haasteissa lienee viime kädessä kyse selkoviesticinnan ideologisesta saavutettavuudesta (vrt. *acceptability*, Maaß 2020) eli siitä, millä tavoin ja missä määrin viesticintä onnistuu tavoittamaan erilaisia kohderyhmiensä edustajia ja tukemaan heidän osallisuuden kokemustaan asenteiden ja ajattelutapojen tasolla. Vastavirtaan ajattelevien kohtaamisessa ilmeinen pulma on, kuinka välttää marginalisointi ja ulossulkeminen ja rakentaa keskusteluyhteys myös heidän suuntaansa (ks. myös Jallinoja ym. 2021).

Viimeisenä tarkastelemamme pärjäämisdiskurssi esittää poikkeusolot sopeutumisesta, joustavuutta ja henkistä kestävyyttä vaativana ajanjaksona. Pärjäämisdiskurssi suuntautuu pärjäävään yksilöön normalisoimalla kielteiset tuntemukset ja mielialat ja ohjaamalla elämänasenteeseen, jossa henkinen toimintakyky ja suhteellinen elämänilo säilyvät kriisiajan haasteista ja harmeista huolimatta. Samankaltaisia havaintoja on tehty yleiskielisestä viranomaisviesticinnästä (ks. Raitakari ym. 2022: 363–364), ja pärjäämisdiskurssia voikin pitää vastuullisuusdiskurssin ”apupoikana” (ks. Jokinen & Juhila 2016 [1993]: 80–81), sillä se tukee käsitystä vastuuta kantavan yksilön toimijuudesta korostamalla hänen resilienssiään eli toimintakyvyn säilymistä kriisin aikana. Pärjäämisdiskurssia ylläpidetään varsinkin aineistomme yksilökeskeisissä tekstilajeissa kuten henkilöjutuissa ja blogikirjoituksissa sekä esimerkiksi lukijoiden runoissa. Osallisuuden näkökulmasta pärjäämisdiskurssin tuottama subjektipositio sulkee ulkopuolelleen yksilöt, jotka ovat esimerkiksi vakavan koronataudin tai psyykkisen kuormituksen vuoksi menettäneet toimintakykynsä eli jotka eivät pysty asettumaan tarjottuun pärjäävän yksilön positioon. Osallisuuden kokemuksen tukemisen näkökulmasta pärjäämisdiskurssin rinnalle tarvittaisiinkin diskurssia, jossa vertaisuutta ja yhteisöön kuulumista voisivat kokea myös ne, jotka eivät koe pärjäävänsä.

Kaikkiaan julkista selkoviesticentää edustavasta aineistostamme hahmottuvaa diskurssijärjestystä hallitsevat diskurssit, jotka jäsentävät koronaviruskriisiä pärjäävän ja vallitsevia toimintaohjeita vastuullisesti noudattavan yksilön näkökulmasta. Valtadiskursseja haastavat erityisesti käyttäjälähtöisissä sisällöissä hyödynnettävät merkityksellistämisen tavat, jotka merkityksellistävät kriisiajan julkiseen valtaan kohdistuvan luottamuksen horjumisena sekä kokemuksena vähemmistön epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ja osattomuudesta. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä huomioida, että aineistomme käyttäjälähtöiset materiaalit ovat toimituksellisesti valikoituja ja editoituja. Niissä ilmenevä vastapuhe on siis lähtökohtaisesti ylhäältä käsin säädeltyä ja kontrolloitua. Tämä tarkoittaa, että aineistomme tarjoaa näköalan kriisiajan vastapuheeseen ennen muuta sellaisena, millaiseksi selkoviesticentän keskeiset toimijat – selkomediat ja tukijärjestöt – ovat sen suodattaneet. Jatkotutkimuksessa olisikin tärkeää ulottaa analyysi kattamaan myös toimitusprosessi ja pureutua – tutkimuseettisten vaatimusten asettamissa rajoissa – esimerkiksi siihen, millaisin käytäntein kriisiajan käyttäjälähtöisiä sisältöjä valikoidaan ja muokataan julkaistavaksi ja millaisin merkityksenannon kriisiä jäsennetään julkisuuteen päätyttämässä sisällöissä.

Koronapandemian aikana selkokielineen viesticentä ja journalismi olivat Suomessakin aiempaa näkyvämmässä asemassa ja kriisiviestintään kohdistui monenlaisia odotuksia. Oli tarpeen tuottaa ajantasaista tietoa ymmärrettävässä muodossa laajalle ja heterogeeniselle yleisölle, antaa toimintaohjeita muuttuvissa tilanteissa ja tukea ihmisten selviämistä arjessa (ks. Stolt 2020). Se, millä tavoin koronapandemian kaltaista kriisiä merkityksellistetään selkoviesticentässä, on vaikutusvaltaista suhteessa kohderyhmien käsityksiin heidän asemastaan ja merkityksestään yhteiskunnassa – kielenkäytöllä on aina merkitystä paitsi niille, jotka puhuvat, olennaisesti myös niille, joista puhutaan (ks. Mäntynen & Virtanen 2020: 77). Erityisesti kriisiviestintässä korostuu kielenkäytön yhteys osallisuuteen ja sen keskeisiin alueisiin, kuten kokemukseen kuulumisesta johonkin yhteisöön tai kokemukseen siitä, että on itseään koskevassa päätöksenteossa toimijana (Paananen, Lindholm ym. 2023: 9; Raivio & Karjalainen 2013: 16). Paananen, Luodonpää-Manni ym. (2023: 245–247) esittävät kymmenen teesiä kielellisen osallisuuden edistämisestä. Yhtenä niistä on saavutettavuus: kielellinen saavutettavuus on huomioitava, jotta yhteiskunnassa päästään tilanteeseen, jossa tieto ja hyvinvointi kuuluvat kaikille. Tähän vaatimukseen on helppo yhtyä.

Selkokielisyyden tarve kriisiviestintässä on tunnustettu ja tunnustettu, mikä saattaa parantaa kielimuodon saavutettavuutta asenteiden tasolla ja osaltaan vähentää mahdollista stigmaa, joka voi kummuta suhtautumisesta selkokielen ensisijaisiin kohderyhmiin ja saattaa marginalisoida kielellistä tukea tarvitsevia (esim. Maaß 2020: 209; myös Leskelä, Mustajoki & Piehl 2022). Suhtautumisessa selkoviesticentään näkyy myös kulttuurisia eroja, mikä johtuu osittain käsityksistä selkokielisyydestä sekä selkokielen ja selkeän yleiskielen eroista. Leskelän (2019a: 368) mukaan esimerkiksi Saksassa selkokieli (*Leichte Sprache*) on muodoltaan tiukasti normitettua (ks. Bredel & Maaß 2016: 58–59) ja vaikeustasoltaan huomattavasti helpompaa kuin suomen perusselkokieli.

279 SELKOKIELELLÄ KRIISIÄ RAKENTAMASSA: KORONADISKURSSIT
SELKOMEDIASSA JA TUKIJÄRJESTÖJEN VIESTINNÄSSÄ

Edellä mainituista syistä tulevaisuudessa olisi tarpeen tutkia empiirisesti, käyttäjälähtöisestä näkökulmasta koronapandemian ajan selkokielen viestinnän vaikuttavuutta ja sitä, miten saavutettavina perusselkokielellä kirjoitettuja viranomaisten tiedotteita ja selkomedian tekstejä on pidetty.

Kirjallisuus

- Airaksinen, E. 2019. *Puhuttelevaa selkokieltä. Vertaileva tekstianalyysi puhuttelun keinoista ja kohteliaisuudesta selko- ja yleiskielisessä oppaassa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202001281169>
- Berger, P. & T. Luckmann 1994 [1966]. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suomentanut ja toimittanut V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Bolden, G. & J. Robinson 2011. Soliciting accounts with *why* interrogatives in conversation. *Journal of Communication* 61, 94–119.
- Bernstein, B. 1990. *Class, codes and control. Volume 4, the structuring of pedagogic discourse*. London: Routledge.
- Bredel, U. & C. Maaß 2016. *Leichte Sprache. Theoretische Grundlagen, Orientierung für die Praxis*. Berlin: Dudenverlag.
- Chinn, D. 2017. Learning how to be (a) patient. Visual analysis of accessible health information leaflets for people with intellectual disabilities. *Disability and Society* 32 (10), 1485–1509. <https://doi.org/10.1080/09687599.2017.1372271>
- Clark, H. 1996. *Using language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Diget, I. S. & C. Goddard 2022. Conceptual semantics and public messaging: “rick–benefit” discourse around Covid-19 vaccination. *Scandinavian Studies in Language* 13 (1), 303–331.
- Duvallon, O. & R. Peltola 2017. Voimadynaaminen vaan. Odotusten, intentioiden ja kerrottavuuden partikkeli. *Virittäjä* 121 (4), 500–533.
- Fairclough, N. 1995. *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, N. 2010. *Critical discourse analysis*. London: Pearson Education.
- Foucault, M. 1981 [1971]. The order of discourse. Teoksessa R. Young (toim.) *Untying the text. A post-structural anthology*. London: Routledge, 48–78.
- Foucault, M. 2005 [1969]. *Tiedon arkeologia*. Suom. T. Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Glenn, P. 1995. Laughing at and laughing with: negotiating participant alignments through conversational laughter. Teoksessa P. ten Have & G. Psathas (toim.) *Situated order: Studies in the organization of talk and embodied activities*. Washington, DC: University Press of America, 43–56.
- Haapala, V. & K. Seutu 2013. Runon puhuja ja puhetilanne. Teoksessa A. Mäkikalli & L. Steinby (toim.) *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: SKS, 236–251.
- Hakulinen, A. 2001. Eräistä diskurssipartikkelin *kyl(lä)* käyttötavoista keskustelussa. Teoksessa L. Laitinen, M.-L. Sorjonen & M. Vilkuna (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Helsinki: SKS, 412–434.
- Halliday, M. 1978. *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Halonen, M. 1996. Yhteisyyden ja tunnistettavuuden osoittaminen perhekeskusteluissa. Teoksessa A. Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 173–205.
- Hoey, M. 2001. *Textual interaction. An introduction to written discourse analysis*. London: Routledge.
- Horowitz, A., H. Nieminen & työryhmä 2019. *Viestintä kuuluu kaikille. Kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hökkä, T. 2001. Romanttinen, moderni apostrofi? Teoksessa T. Hökkä (toim.) *Romanttinen, moderni. Kirjoituksia runouskäsituksesta*. Helsinki: SKS, 166–193.
- Jallinoja, P., J. Sivelä & E. Väliaverron 2021. Valtavirtaa ja vastavirtaa – koronanäkemykset yhteydessä halukkuuteen ottaa koronarokotus. *Duodecim* 137 (19), 2061–2068.

- Jokinen, A. 2016 [1999]. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 337–368.
- Jokinen A. & K. Juhila 2016 [1993]. Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 76–104.
- Jokinen A., K. Juhila & E. Suoninen 2012. *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino.
- Juusola, M. 2019. *Selkokielen tarvearvio 2019*. Helsinki: Selkokeskus, Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisten Tukiliitto 2023. Tiedote *Liikkumista rajoitetaan lainvastaisesti vammaispalveluissa*. <https://www.tukiliitto.fi/ajankohtaista/kehitysvammajarjestot-liikkumista-rajoitetaan-lainvastaisesti-vammaispalveluissa/>
- Koivisto, A., M. T. Virtanen & H. Vepsäläinen 2023. Applying conversation analysis to digital interaction. Teoksessa A. Koivisto, H. Vepsäläinen & M. T. Virtanen (toim.) *Conversation analytic perspectives to digital interaction. Practices, resources, and affordances*. Helsinki: SKS, 7–41.
- Kröger, J. 2020. Communication barriers and cultural participation: A visit to a wildlife park as a multilingual Accessible Text. Teoksessa S. Hansen-Schirra & C. Maaß (toim.) *Easy language research: Text and user perspectives*. Berlin: Frank & Timme, 179–193.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja* 2023. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Päivitetty 10.11.2022. [luettu 9.2.2023]
- Kulkki-Nieminen, A. 2010. *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Acta Universitatis Tamperensis 1524. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8093-5>
- Kulkki-Nieminen, A. 2020. Journalistisia tekstejä selkokielellä. Saavutettavan median tarjonnasta ja erityispiirteistä. *Media ja viestintä* 43 (4), 385–402. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/100622>
- Kulkki-Nieminen, A. 2023. Journalistisen valokuvan kontekstuaalisoinen selkouttaminen. *Virittäjä* 127 (1), 60–89. <https://doi.org/10.23982/vir.112488>
- Kulkki-Nieminen, A. & L. Leskelä 2012. Selkoistaminen ja tekstilajit. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiirilä & M. Lounela (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 545–574.
- Kuutti, H. 2012. *Mediasanasto*. Jyväskylä: MediaDoc.
- Laitinen, L. 1995. Nollapersoonaa. *Virittäjä* 99 (3), 337–358. <https://journal.fi/virittaja/article/view/38803>
- Leija 2023. [Selkokielineen Leija-lehden esittely.] <https://www.tukiliitto.fi/tukiliitto-ja-yhdistykset/tukiliiton-lehdet/leija/> [luettu 8.2.2023]
- Leino, J. 2003. *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: SKS.
- Leskelä, L. 2019a. Helppoa vai vaativampaa selkokieltä – selkokielen mittaaminen ja vaikeustasot. *Puhe ja kieli* 39 (4), 367–393. <https://doi.org/10.23997/pk.75679>
- Leskelä, L. 2019b. *Selkokieli. Saavutettavan kielen opas*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus Opik.
- Leskelä, L. 2022. *Selkopuhetta! Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8764-2>
- Leskelä, L. & A. Kulkki-Nieminen 2015. *Selkokielen tekstilajit*. Helsinki: Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus Opik.
- Leskelä, L., A. Mustajoki & A. Piehl 2022. Easy and plain languages as special cases of linguistic tailoring and standard language varieties. *Nordic Journal of Linguistics* 45 (2), 194–213. <https://doi.org/10.1017/S0332586522000142>

- Lindholm, C., M. Stevanovic & A. Peräkylä 2016. Johdanto. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.) *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- Maaß, C. 2020. *Easy language – plain language – easy language plus. Balancing comprehensibility and acceptability*. Berlin: Frank & Timme.
- Maaß, C. & S. Hansen-Schirra 2022. Removing barriers: Accessibility as the primary purpose and main goal of translation. Teoksessa M. Pilar Castillo Bernal & M. Estévez Grossi (toim.) *Translation, mediation and accessibility for linguistic minorities*. Berlin: Frank & Timme, 33–54.
- Majlander, S., K. Kilpeläinen & S. Tuunainen 2022. *Väestöryhmät, joiden tilanne heikkeni koronaepidemian aikana. Miten ottaa huomioon haavoittuvassa asemassa olevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi?* Suomen kestävän kasvun ohjelma. Työpäpaperi 61/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Marková, I., P. Linell & A. Gillespie 2008. Trust and distrust in society. Teoksessa I. Marková & A. Gillespie (toim.) *Trust and distrust. Sociocultural perspectives*. Charlotte, NC: Information Age, 3–27.
- Martin, J. & P. White 2005. *The language of evaluation. Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- Maulana, G., K. Khalilullah, I. Qanita & A. Yufika 2021. The impact of COVID-19 pandemic on people with intellectual disabilities: A literature review. *Journal of Asian Social Science Research* 3 (2), 141–154.
- Maynard, D. W. 2003. *Bad news, good news. Conversational order in everyday talk and clinical settings*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Mäntynen, A. & M. T. Virtanen 2020. Vanhuus mediassa. Teoksessa K. Hippi, A. Mäntynen & C. Lindholm (toim.) *Vanhuus ja kielenkäyttö*. Helsinki: SKS, 76–108.
- Oikeusministeriö 2021. *Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen*. Policy Brief 6. Helsinki: Oikeusministeriö
- Paananen, J., C. Lindholm, M. Lindeman & M. Luodonpää-Manni 2023. Johdanto. Kielellisestä haavoittuvuudesta osallisuuteen. Teoksessa J. Paananen, M. Lindeman, C. Lindholm & M. Luodonpää-Manni (toim.) *Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus*. Helsinki: Gaudeamus, 9–32.
- Paananen, J., M. Luodonpää-Manni, C. Lindholm & M. Lindeman 2023. Jälkisanat. Teoksessa J. Paananen, M. Lindeman, C. Lindholm & M. Luodonpää-Manni (toim.) *Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus*. Helsinki: Gaudeamus, 245–250.
- Pallaskallio R. 2023. Selkeyttävää vai yksinkertaistavaa? Nuortenkirjan ja sen selkomukautuksen vertailua tekstilajikonventioiden näkökulmasta. *Virittäjä* 127 (1), 28–58.
- Patrona, M. & J. Thornborrow 2017. Mediated construction of crisis. Teoksessa M. Ekström & J. Firmstone (toim.) *The mediated politics of Europe. A comparative study of discourse*. London: Palgrave Macmillan, 59–88.
- Pietikäinen, S. & A. Mäntynen 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Piller, I., J. Zhang & J. Li 2020. Linguistic diversity in a time of crisis: Language challenges of the COVID-19 pandemic. *Multilingua* 39 (5), 503–515.
<https://doi.org/10.1515/multi-2020-0136>
- Pomerantz, A. 1986. Extreme case formulations: a way of legitimizing claims. *Human Studies* 9 (2), 219–229.
- Pälli, P. 2003. *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5580-0>
- Raevaara, L. 2016. Toimintajaksojen rakenteet. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.) *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Helsinki: Gaudeamus, 143–161.

- Raitakari, S., M. Hekkala & M. Ilmoniemi 2022. Suostutteleva ja tuottava valta aikuiskansalaista koskevassa koronapandemian kriisiviestinnässä. Teoksessa A. Jokinen, S. Raitakari & J. Ranta (toim.) *Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsenyyksiä*. Tampere: Vastapaino, 343–384.
- Raivio, H. & J. Karjalainen 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa T. Era (toim.) *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Sacks, H., E. Schegloff & G. Jefferson 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversations. *Language* 50 (4), 696–735.
- Selkokeskus 2023. Selkokielen määritelmä. <https://selkokeskus.fi/> [luettu 14.2.2023]
- Shore, S. 2020. *Lauseita ja vesinokkaeläimiä. Perinteisestä funktionaaliseen lauseoppiin*. Helsinki: SKS.
- Sieghart, S. 2020. The influence of macrotypography on the comprehensibility of texts in easy-to-read language. An empirical study. *Visible Language* 50 (3), 49–95.
- Singh, K., G. Lima, M. Cha, C. Cha, J. Kulshrestha, Y.-Y. Ahn & O. Varol 2022. Misinformation, believability, and vaccine acceptance over 40 countries. Takeaways from the initial phase of the COVID-19 infodemic. *PLoS ONE* 17 (2), e0263381. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263381>
- Stevanovic, M. & C. Lindholm 2016. Sosiaalisen havaitsemisen haasteet. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.) *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino, 276–294.
- Stivers, T. 2008. Stance, alignment, and affiliation during storytelling: When nodding is a token of affiliation. *Research on Language & Social Interaction* 41 (1), 31–57.
- Stolt, J. 2020. Korona-aika lisäsi selkokielen tiedotuksen tarvetta. *Ketju-lehti* nro 4. <https://ketju-lehti.fi/aiheet/selkokieli/korona-aika-lisasi-selkokielen-tiedotuksen-tarvetta/>
- Tiililä, U. 2020. Asiointikielen rooli vanhuspalvelujen saavutettavuudessa. Teoksessa K. Hippi, A. Mäntynen & C. Lindholm (toim.) *Vanhuus ja kielenkäyttö*. Helsinki: SKS, 288–315.
- Tomasello, M. 2008. *Origins of human communication*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Valtasalmi, I. 2021. Selkoa ihmisestä. *Ihminen*-sanana merkitykset ja käyttö selkokielisissä sanomalehtiteksteissä. *Sananjalka* 63, 79–102.
- Vinni, I. 1998. *Tekstistä selkoa: kehitysvammaisten aikuisten selkokielisten ja yleiskielisten tekstien ymmärtäminen*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto. Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 76. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Virtanen, M. T. 2015. *Akateeminen kirja-arvio moniäänisenä toimintana*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1760-1>
- Virtanen, M. T. 2020. Kertomuslajit tiedettä omakohtaisesti popularisoivassa tietokirjallisuudessa. Systeemis-funktionaalinen näkökulma. Teoksessa M. T. Virtanen, P. Hiidenmaa & J. Nummi (toim.) *Kertomuksen keinoin. Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus, 79–111.
- Virtanen, M. T. & P. Hiidenmaa 2020. Tekstintutkimus. Teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.) *Kielentutkimuksen menetelmiä IV*. Helsinki: SKS, 831–854.
- Virtanen, M. T. & R. Juvonen 2018. Moniäänisyys, sekventiaalisuus ja kerronta. Alisteisen interrogatiivilauseen sisältävät rakenteet blogivuorovaikutuksessa. Teoksessa T. Rahtu, S. Shore & M. T. Virtanen (toim.) *Kirjoitettu vuorovaikutus*. Helsinki: SKS, 179–213.
- Virtanen, M. T. & L. Kääntä 2018. At the intersection of text and conversation analysis. Analysing asynchronous online written interaction. Teoksessa L. Haapanen, L. Kääntä & L. Lehti (toim.) *Diskurssintutkimuksen menetelmistä. On the methods in discourse studies*. AFInLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 11. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFInLA, 137–155. <https://doi.org/10.30660/afinla.69081>

- Vitikka, E. 2022. Kieltolause kirjoittajan ja lukijan välisen vuorovaikutuksen resurssina yleis-
tajuisessa tietokirjassa. *Virittäjä* 126 (4), 472–504. <https://doi.org/10.23982/vir.96046>
- Weiste, E. & L. Voutilainen 2016. Empatian ja erimielisyyden ilmaiseminen psykoterapiassa.
Vuorovaikutustutkimuksen näkökulma. Teoksessa P. Turpeinen & R. Nurmento (toim.)
Terapiasuhteessa olemisen taito. Helsinki: Edita, 212–244.
- Wilson, S. 2021. Doing discourse analysis in Covid-19 conditions. A Foucauldian approach.
Teoksessa A. Hill, J. Lê, A. McKenny, P. Kane, S. Paroutis & A. Smith (toim.) *Research in times
of crisis. Volume 13. Research methods in the time of Covid-19*. Bingley: Emerald, 37–52.